

Aarne Nurmio

Risto Karinen

Hegemonia vai yhteistyö?

Neljä skenaariota
maailmanpolitiikasta

www.eva.fi

**EVAn kotisivuilla raportteja, puheita ja
artikkeleita suomeksi ja englanniksi**

Kustantaja: Taloustieto Oy

Kansi: MainosMayDay Oy, Vantaa

Painopaikka: Yliopistopaino 2002

ISBN 951-628-372-1

ESIPUHE

Terrori-iskut New Yorkissa ja Washingtonissa 11.9.2001 on yleisesti tulkittu uuden aikakauden alkamishetkeksi maailmanpolitiikassa. On vielä ennenaikaista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, kuinka suurista muutoksista on kyse ja kuinka merkittäviä ja pysyviä seurauksia Yhdysvaltain käynnistämällä terrorisminvastaisella sodalla tulee olemaan. Yhdysvallat on tämän ajan ainoa globaali suurvalta ja sen ulkopoliittinen toiminta ja talouden kehitys tulevat ratkaisevasti vaikuttamaan kansainvälisen toimintaympäristömme kehitykseen.

EVA käynnisti heti terrori-iskujen jälkeen tapahtumien seurauksia pohtivan työryhmän, johon osallistui EVAn valtuuskunnan jäseniä, yritysjohtajia, kansainvälisen politiikan ja talouden tutkijoita sekä muita asiantuntijoita. Työryhmän piirissä syntyi ajatus tilata kaksi uutta maailmantilannetta valottavaa raporttia, jotka nyt julkaistaan samanaikaisesti. Toinen raportti *Maailmanpolitiikan muutos ja Suomi*, jonka on laatinut VTT Pekka Visuri, tarkastelee kansainvälisessä politiikassa viimeksi kuluneen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia.

Käsillä olevan, maailmanpolitiikan ja globaalin talouden tulevaisuutta käsittelevän raportin *Hegemonia vai yhteistyö? Neljä skenaariota maailmanpolitiikasta* ovat laatineet toimitusjohtaja Aarne Nurmio ja VTM Risto Karinen, Oy Convocatum Ltd.

Tässä keskustelun herättäjäksi ja jäsentäjäksi tarkoitetussa raportissa tarkastellaan Suomen toimintaympäristön kehitystä skenaarioiden avulla. Skenaariot eivät ole ennusteita vaan kuvauksia mahdollisista ja keskenään vaihtoehtoisista tulevaisuuksista ja niihin johtavista tapahtumakuluista. Skenaariotyöskentelyn tarkoituksena on johdattaa ajattelemaan asioita monipuolisesti, ennakkoluulottomasti ja uusista, vakiintuneita ajatustapoja haastavista näkökulmista. Tarkastelun taustalla oleva ydinkysymys on, onko terrorisminvastainen sota johtamassa niin syvälliseen murrokseen maailmanpolitiikassa ja globaalissa taloudessa, että Suomen kansallisen menestymisen edellytykset ratkaisevasti muuttuvat.

Tässä raportissa esitellään neljä erilaista terrorisminvastaisen sodan kehityskulkua, hahmotellaan niiden vaikutuksia globaaliin toimintaympäristöön sekä pohditaan niiden luomia taloudellisia, poliitti-

sia ja turvallisuuspoliittisia haasteita Suomelle.

Kiitän tämän EVA-raportin tekijöitä.

Helsingissä 15.8.2002

Pentti Vartia
toimitusjohtaja

SISÄLLYS

ESIPUHE

1	TERRORI-ISKUT - MAAILMANPOLITIIKAN KÄÄNNEKOHTA?	7
2	SUOMI AIKAKAUSIEN MURROKSESSA	11
	Vanhan järjestyksen aika	11
	Globalisaation aika	12
3	SKENAARIOT NÄKÖKULMINA TULEVAISUUTEEN	14
4	TERRORI-ISKUJEN JÄLKEISIÄ TAPAHTUMAKULKUJA	17
	Hämmennystä ja uusia kysymyksiä	17
	Erlaisia välittömiä tilannearvioita	18
	Terrorismin vastaisen sodan ensimmäinen vaihe	19
	Terrorismin vastaisen sodan toinen vaihe	20
	Israelin ja palestiinalaisten konfliktin kärjistyminen	21
5	MUUTTUVA KANSAINVÄLINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	22
	Miten Yhdysvallat tulee toimimaan?	22
	Miten Yhdysvaltojen ja Euroopan suhde kehittyy?	23
	Miten pysyvää on Venäjän länsisuuntaus?	24
	Miten globaali talous tulee kehittymään?	25
6	YHDYSVALTOJEN TOIMINTA JA MAHDOLLISET TULEVAT AJAT	26
	Rakentava suurvalta – yhteistyön aika	28
	Imperialistinen suurvalta – hegemonialismin aika	31
	Talouden suurvalta – globalisaation aika	34
	Kompuroiva suurvalta – hajaannuksen aika	36

7	MAHDOLLISET TULEVAT AJAT JA SUOMEN UUDET HAASTEET	39
	Yhteistyön aika – Suomi paalupaikalla	41
	Hegemonialismin aika – Suomi ristipaineissa	43
	Globalisaation aika – Suomi hyvässä vauhdissa	45
	Hajaannuksen aika - Suomi omin voimin	47
8	KÄÄNNEKOHTA VAI POIKKEAMA?	49

“I will not wait on events, while dangers gather. I will not stand by, as peril draws closer and closer. The United States of America will not permit the world’s most dangerous regimes to threaten us with the world’s most destructive weapons. Our watch on terror is well begun, but it is only begun. This campaign may not be finished on our watch – yet it must be and it will be waged on our watch.”
President G.W.Bush, 29 Jan 2002

”The events of September 11th 2001 jolted the world economy, but they did not cause a recession: the slump had started months earlier as the air leaked out of the US asset bubble. The attacks on New York and Washington made the recession real, however, and the reactions of companies and consumers made a further worsening of the economy inevitable. Prospects for the US – and hence for much of the world – are now improving, but the risks of a relapse cannot be ignored”
The Economist Intelligence Unit: ”The impact of the September 11th; An update”, February 2002

I TERRORI-ISKUT – MAAILMANPOLITIIKAN KÄÄNNEKOHTA?

Syyskuun 11. päivän tapahtumat järkyttivät ihmisiä ympäri maailmaa. Presidentti Bush luonnehti pian terrori-iskujen jälkeen pitämässään puheessa niiden merkitystä termillä ”a defining moment in history”. Terrori-iskujen syyt ovat moninaiset ja moniselitteiset, niiden juuret ovat syvällä historiassa, poliittisissa, taloudellisissa ja kulttuurisissa prosesseissa. On esitetty arveluja, että iskujen seurauksena maailmanpolitiikassa on alkanut uusi ajanjakso, jonka suuntaviivat ja lainalaisuudet eivät ole vielä selvillä, mutta jonka sisältö hahmottuu vähän kerrallaan moniulotteisten globaalien kehityskulkujen tuloksena. On ehkä ennen aikaista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, kuinka syvällisestä murroksesta on kyse ja kuinka merkittäviä historiallisia seurauksia traagisilla syyskuun tapahtumilla tulee pitkällä aikavälillä olemaan. Joka tapauksessa on selvää, että terrori-iskut ovat käynnistäneet uusien poliittisten ja sotilaallisten, taloudellisten sekä yhteiskunnallisten tapahtumien vyöryn.

Yhdysvallat ainoa globaali suurvalta

Eräänä näkyvimpänä seurauksena on Yhdysvaltojen johdolla ja laajan useista valtioista muodostuvan poliittisen rintaman, ”koalition”, tuella aloitettu pitkäaikaiseksi luonnehdittu ja arvioitu sota kansainvälistä terrorismia vastaan. On toistaiseksi epäselvää, mitä kaikkea tämä epätavallinen sota tulee pitämään sisällään. Yhdysvallat on tämän ajan ainoa globaali suurvalta ja sen toiminta ja talouden kehitys tulevat hyvin suurella määrällä määrittelemään maailmanpolitiikan ja globaalien talouden tulevaisuutta. Monet valtioiden väliset suhteet ja alueelliset asetelmat ovat muutosten kourissa Yhdysvaltojen määrittellessä uudelleen ulkopoliittikkansa lähtökohtia ja painopisteitä syyskuun tapahtumien valossa.

Yhdysvaltojen ja Euroopan yhteistyö

Yhdysvaltojen ja Euroopan unionin välisten suhteiden ylle on syntynyt uusia kysymysmerkkejä. Yhdysvallat on määritellyt Irakin, Iranin ja Pohjois-Korean ”pahuuden akseliksi”, mitä on kritisoitu voimakkaasti Euroopassa. Liittolaisten näkemykset eroavat huomattavasti

myös Israelin ja palestiinalaisten välisen konfliktin luonteesta, syistä ja seurauksista sekä konfliktin poliittisen ratkaisun edellyttämistä toimenpiteistä. Puolustusmenojen hyvin erilainen kehitys Yhdysvalloissa ja Euroopassa ja tähän liittyvä kasvava teknologiakuilu sekä osin ristiriitaiset näkemykset Naton toiminnasta ja uudistumistarpeista ovat osaltaan lisänneet arveluja perinteisten liittolaisten etääntymisestä toisistaan. Lisäksi Yhdysvaltojen ja Euroopan/EU:n suhteita rasittavat kauppapoliittiset jännitteet.

Yhdysvallat ja alueelliset suurvallat

Yhdysvallat ja Venäjä ovat, ainakin väliaikaisesti, lähentyneet toisiinsa terrorismin vastaisen sodan myötä. Samaan aikaan Yhdysvallat on saanut uutta jalansijaa useissa Keski-Aasian valtioissa, entisissä neuvostotasavalloissa, kuten esimerkiksi Kazakstanissa, Kirgisiassa ja Uzbekistanissa.

Kiina puolestaan on suhtautunut Yhdysvaltojen toimenpiteisiin toistaiseksi pragmaattisesti. Yhdysvaltojen ja Kiinan suhdetta rasittaa kuitenkin erityisesti kysymys Taiwanin asemasta. Yhdysvaltojen lisääntynyt läsnäolo Keski- ja Etelä-Aasiassa lisää epävarmuutta Kiinan ja Yhdysvaltojen suhteiden tulevasta kehityksestä.

Intian ja Pakistanin väliset konfliktit lisäävät osaltaan alueellista epävakaisuutta ja voivat kärjistyessään heijastua laajalti maailmanpolitiikkaan.

Yhdysvaltojen ja sen keskeisten arabiliittolaisten väliset suhteet ovat niinikään jännittyneet erityisesti Israelin ja palestiinalaisten konfliktin seurauksena

Mistä on kyse?

Terrori-iskuja ja niiden jälkeisiä tapahtumia on tulkittu monin eri tavoin. Yhden tulkinnan mukaan käynnissä on Yhdysvaltojen johtama sota tai kampanja terroristijärjestöjä sekä niitä suojelevia ja joukkotuhon aseita kehittäviä ”roistovaltioita” vastaan. Toisen tulkinnan mukaan kyse on lähinnä siitä, että Yhdysvallat käyttää syntynyttä tilannetta hyväkseen ja pyrkii vahvistamaan hegemoniaansa ja kasvattamaan laaja-alaisesti globaalia geopoliittista vaikutusvaltaansa. Kolmannen tulkinnan mukaan käynnissä on kamppailu energiavarojen hallinnasta ja Yhdysvaltojen pyrkimyksestä vahvistaa valta-asemaansa ja lisätä läs-

näoloaan erityisesti Lähi-idän ja Keski-Aasian geostrategisesti tärkeillä ja energiavaroiltaan rikkailla alueilla. Neljännen tulkinnan mukaan nämä ajankohtaiset tapahtumat ovat puolestaan selviä merkkejä kasvavasta ”lännen” ja ”islamilaisten maailman” välisestä vastakkainasettelusta tai peräti kulttuurien yhteentörmäyksestä.

Mitä on tapahtumassa?

Syyskuun terrori-iskut ja niiden jälkeen alkanut terrorismin vastainen sota ovat monitulkintaisuutensa vuoksi luoneet tarpeita tarkastella tapahtunutta ja hahmotella terrorismin vastaisen sodan etenemisvaihtoehtoja sekä arvioida niiden vaikutuksia Suomen kansainvälisen poliittisen ja taloudellisen toimintaympäristön tulevaan kehitykseen. Vaihtoehtoja ja kysymyksiä on monia eri tasoilla. Jatkuvatko terrori-iskut Yhdysvaltoja ja sen liittolaisia kohtaan? Mitä Lähi-idässä tulee tapahtumaan, onko Irakin nykyhallinnon suistaminen vallasta terrorismin vastaisen sodan seuraava askel? Pysyväkö Yhdysvaltojen johtama koalitio koossa, kuinka pitkälle Yhdysvallat on valmis menemään ilman laajempaa poliittista tukea keskeisiltä arabiliittolaisiltaan tai EU:lta? Miten Yhdysvaltojen suhteet Venäjään, EU:hun ja Kiinaan kehittyvät jatkossa? Miten maailmanpolitiikka muuttuu ja miten siinä tapahtuvat muutokset heijastuvat globaaliin talouteen?

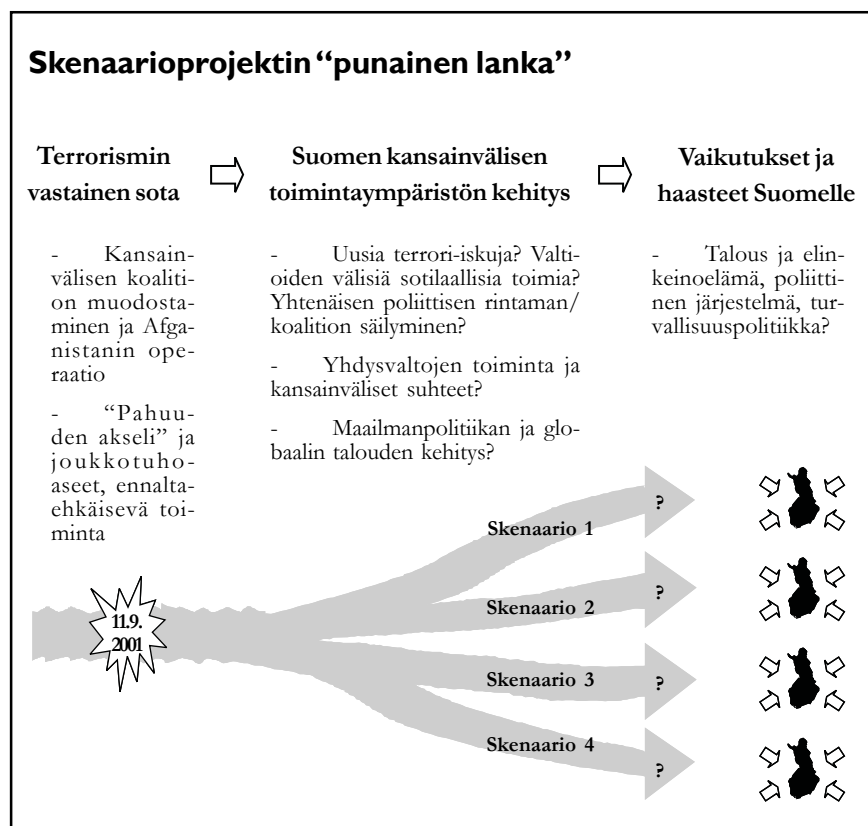
Raportin lähtökohdat ja rakenne

Tämä keskustelun herättäjäksi ja jäsentäjäksi tarkoitettu raportti on laadittu Oy Convocatum Ltd:ssä kevään ja kesän 2002 aikana toteutetun pienimuotoisen skenaarioprojektin tuloksena. Skenaariotarkastelun lähtökohdat ja kysymystenasettelut ovat kytkeytyneet syyskuun 2001 jälkeen EVAssa noin kerran kuukaudessa käytyihin keskusteluihin, joissa on pyritty hahmottamaan syyskuun tapahtumien ja niiden jälkeisten prosessien poliittista ja taloudellista sisältöä ja merkitystä. Taustalla oleva ydinkysymys on: Onko syyskuun 11. päivän jälkeen käynnistynyt terrorismin vastainen sota johtamassa niin syvälliseen murrokseen maailmanpolitiikassa ja globaalissa taloudessa, että Suomen kansallisen menestymisen edellytykset ratkaisevasti muuttuvat? Tavoitteena ei ole vastata tähän kysymykseen suoranaisesti, vaan tarjota aineksia sen pohtimiseen.

Projektissa on lähdetty liikkeelle syyskuun tapahtumista, mutta näiden tapahtumien taustoja ei ole analysoitu historian tai kansainvä-

lisen politiikan tutkimuksen keinoin, eikä globaalia toimintaympäristöä ja siinä vaikuttavia lukuisia muutostekijöitä ole tarkasteltu kaikenkattavasti. Projektin tehtävänä on ollut skenaariotyöskentelyn avulla hahmotella viitekehyksiä terrorismin vastaisen sodan etenemisen ja sen vaikutusten arvioimiseksi.

Tarkastelun aluksi luodaan suppea katsaus siihen miten toimintaympäristö on aikaisemmin muuttunut, ja miten Suomi on murroksessa menestynyt. Tämän jälkeen esitellään lyhyesti muutamia oleellisia skenaariotyöskentelyyn liittyviä yleisiä näkökohtia. Sitten käydään läpi muutamia keskeisiä syyskuun terrori-iskujen jälkeisiä välittömiä tilannetulkintoja sekä terrorismin vastaisen sodan tähänastiset vaiheet. Sen jälkeen esitellään laaditut neljä skenaariota terrorismin vastaisen sodan etenemisestä ja Suomen kansainvälisen toimintaympäristön kehityksestä. Lopuksi tarkastellaan skenaarioiden kuvaamia mahdollisia olosuhteita ja vaikutuksia Suomen kannalta. Skenaarioprojektin punainen lanka on esitetty alla olevassa kuvassa.

2 SUOMI AIKAKAUSIEN MURROKSESSA

Vuoden 2001 kehitys ja tapahtumat yllättivät monin tavoin. Vanhan geopolittisen järjestyksen murruttua 1990-luvulle tultaessa siirryttiin geoekonomian, teknologia- ja markkinavetoisen globalisaation ja nopean talouskasvun aikaan. Pitkään jatkunut nousukausi maailmantaloudessa päättyi vuoden 2001 alavireisiin tunnelmiin - sekä Yhdysvalloissa, Euroopassa että Aasiassa ajaututtiin taantumaan samanaikaisesti. Talouden ennusteita jouduttiin toistuvasti korjaamaan ja epävarmuus lisääntyi entisestään syyskuun terrori-iskujen jälkeen. Näkemykset globaalin toimintaympäristön tilanteesta ja erityisesti talouden kehitysnäkymistä sekä lyhyellä että pidemmällä aikavälillä ovat olleet hyvinkin ristiriitaisia. Tämän vuoden alkupuolen varovaisen optimistisiä arvioita talouden kasvun nopeutumisesta on eri syistä kesän aikana tarkistettu ja kasvuennusteita on jälleen jouduttu korjaamaan alaspäin. Onko nyt kyse lyhytaikaisista muutoksista, joiden jälkeen palataan perustrendeihin vai onko kyse suuremmasta murroksesta, joka johtaa todella uuteen ajanjaksoon globaalin toimintaympäristön kehityksessä?

Vanhan järjestyksen aika

Vanha kaksinapainen maailmanjärjestys, joka muotoutui toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina, oli perusluonteeltaan geopolittinen. Sen ytimessä oli idän ja lännen välinen ideologinen konflikti ja kylmä sota. Yhdysvallat ja Neuvostoliitto kävivät hegemonialistista poliittista, sotilaallista ja taloudellista kilpailua ja jakoivat maailman etupiireihinsä. Maailma oli jakautunut ensimmäiseen, toiseen ja kolmanteen maailmaan. Kansallisvaltiot olivat tärkeimpiä poliittisia ja taloudellisia toimijoita, ja ne asemoituivat suhteessa suurvaltojen johtamiin blokkeihin.

Suomen varsin menestyksellisen kansallisen strategian ytimessä oli puolueettomuuspolitiikka. Suomi saavutti tunnustetun aseman puolueettomana valtiona, mikä loi hyvät edellytykset ulko- ja kauppapolitiittisille sopimuksille idän ja lännen valtioiden kanssa. Suomi pannonsti perusteellisuuden, ennen kaikkea metsä- ja metalliteollisuuden, kehittämiseen. Idänkauppa kukoisti ja kannatti, ja länsivienti kasvoi.

Suurena yhteisenä kansallisena tavoitteena oli luoda moderni teollistunut hyvinvointivaltio Ruotsin mallin mukaisesti. Suomi saavutti tavoitteensa – ”Suomi Euroopan Japani”.

Globalisaation aika

Murros geopolitiikan ajasta 1990-luvun uuteen geokonomian aikaan ja maailmanjärjestykseen on merkinnyt syvällisiä muutoksia sekä globaalissa toimintaympäristössä että Suomen kansallisessa strategiassa. Tälle uudelle järjestykselle on ollut ominaista mm. uusien teknologioiden, ennen kaikkea tieto- ja viestintäteknologioiden ja talouden liberalisoinnin vauhdittama markkinoiden globalisoituminen, kansallisten talouksien avautuminen ja rakennemuutokset, monikansallisten yritysten kasvanut rooli, ylikansallisten instituutioiden merkityksen kasvu taloudellisen ja poliittisen integraation ja hallinnan edistämässä.

Tämä murros globaalissa toimintaympäristössä yllätti luonteellaan, voimallaan ja nopeudellaan. Se muutti sekä poliittisia että taloudellisia toimintamahdollisuuksia ja pakotti Suomen kohtaamaan uusia realiteetteja, jotka ovat luoneet aivan uudet puitteet kansalliselle strategialle. Murroksen välittömänä seurauksena Suomen vakiintuneen kansainvälisen aseman merkityksessä tapahtui nopea muutos. Suomen talouselämä ja suomalainen yhteiskunta ajautui nopeasti syvään kriisiin, jonka elementtejä olivat mm. pankkijärjestelmän kriisi, itäviennin romahtaminen, kansantalouden lama, työttömyyden kasvu, valtion velkaantuminen. Uudelleenorientoituminen tämän kriisin aikana ja sen jälkeen uudenaikaisessa toimintaympäristössä on ollut suuri kansallinen haaste. Suomi on vastannut tähän haasteeseen menestyksellisesti.

Suomen uudistuneen ja menestykselliseksi osoittautuneen kansallisen strategian ytimessä on puolueettomuuspolitiikka korvautunut johdonmukaisesti toteutetulla kilpailukyky- ja integraatiopolitiikalla. Jäsenyys Euroopan unionissa on liittänyt Suomea entistä vahvemmin läntiseen yhteisöön ja luonut suotuisia puitteita talouden ja elinkeinoelämän kehitykselle (konvergenssikriteerit, kauppapolitiikka, heikko euro). Perinteisten avainklustereiden kansainvälisen aseman vahvistuminen ja tieto- ja viestintäklusterin kasvu ja globaali menestys ovat ylläpitäneet nopeaa talouskasvua. Markkinoiden avaaminen ja säänte-

lyn purkaminen on pakottanut kotimarkkinateollisuuden kilpailukyvyn kehittämiseen. Talouden rakennemuutoksista seuraavia yhteiskunnallisia ongelmia on pyritty hoitamaan uudistamalla hyvinvointivaltiota entistä paremmin muuttuviin olosuhteisiin soveltuvaksi hyvinvointi- ja tietoyhteiskunnaksi. Murroksen ja ”kriisiaikojen” perintönä Suomen valtion velka ja työttömyys ovat yhä korkealla tasolla. Suomi on kuitenkin noussut syvästä lamasta ja edennyt murroksesta menestykseen - ”Suomi maailman kilpailukykyisin maa” – toistaiseksi. Samalla Suomi ja suomalaiset yritykset ovat tulleet yhä riippuvaisemmiksi globaalista taloudesta.

Merkitsevätkö viime vuoden tapahtumat teknologia- ja markkinavetoisen globalisaation ajan päättymistä ja niin syvällistä murrosta maailmanpolitiikassa ja globaalissa taloudessa, että Suomen kansallisen strategian perusteet ja painopisteet on jälleen määriteltävä uudelleen?

3 SKENAARIOT NÄKÖKULMINA TULEVAISUUTEEN

Skenaarioilla tarkoitetaan keskenään vaihtoehtoisia kuvauksia tulevaisuuden toimintaympäristöstä, tulevaisuuden mahdollisia maailmoja ja niihin johtavia tapahtumakulkuja. Skenaarioiden laatimisella ei pyritä tulevaisuuden ennustamiseen, vaan strategisen ajattelun, näkemysten ja vuorovaikutuksen kehittämiseen. Skenaariot eivät ole ennusteita. Niiden pohjalta ei yritetä eikä voida väittää, mitä tulee tapahtumaan. Ne auttavat tiedostamaan ja arvioimaan olettamuksia, joihin maailmankuva tai näkemykset toimintaympäristön luonteesta ja sen tulevaisuudesta perustuvat.¹

Skenaarioiden käyttö strategisessa työskentelyssä on erityisen hyödyllistä tilanteissa, joissa toimintaympäristön kehitykseen liittyy epäjatkuvuuksia, jotka muuttavat (tai saattavat muuttaa) nopeasti, merkittävästi ja ennakoimattomasti oman toiminnan lähtökohtia ja menestymisen edellytyksiä. Viime vuosien tapahtumat politiikassa ja ennen kaikkea taloudessa ovat tuoneet tullessaan monia strategisen tason yllätyksiä. Tällöin on usein havahduttu siihen miten ajan merkkejä on ollut vaikeaa tai mahdotonta lukea oikein: ilmiöiden merkityksiä on yli- tai aliarvioitu eikä tulevia tapahtumia ole osattu ennakoida.

Skenaarioita voidaan tällöin laatia tarkastelemalla laaja-alaisesti toimintaympäristön monia muutostekijöitä sekä arvioimalla niiden erilaisia ja mahdollisia pidemmän aikavälin yhteisvaikutuksia. Toinen suppeampi tapa laatia skenaarioita on lähteä liikkeelle jostakin yksittäisestä merkittävästä tapahtumasta ja hahmotella sen käynnistämiä mahdollisia kehitysprosesseja lyhyellä aikavälillä ja niiden avaamia näköaloja vaihtoehtoisista vaikutuksista laajempaan toimintaympäristöön.

Samoin skenaariot ovat usein myös hyödyllisiä tilanteissa, joissa strategisen ajattelun ja keskustelun kehittymistä rajoittaa joko liiallinen yksituumaisuus (konsensus) tai, vaihtoehtoisesti, liiallinen hajanaisuus tarkastelun peruslähtökohdissa (dissensus). Konsensustilan-

¹ Ruokanen, Tapani, Nurmio, Aarne, ”Suomi ja mahdolliset maailmat”, 1995, Juva

teeseen skenaariot tuovat vallitsevia näkemyksiä haastavia uusia näkökulmia ja variaatorikkautta ja dissensus-tilanteeseen skenaariot luovat uusia yhteisiä lähtökohtia ja viitekehyksiä.

Skenaariot pelkistävät monimuotoista maailmaa ja sen monimutkaisia syy- ja seuraussuhteita. Skenaariot voivat siten tuntua lukijan oman maailmankuvan ja näkökulman mukaan enemmän tai vähemmän todennäköisiltä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole valita yhtä skenaariota muiden joukosta asettamalla skenaarioita todennäköisyys- tai preferenssijärjestykseen, vaan tarkastella skenaarioiden muodostamaa kokonaisuutta. Todelliset tapahtumakulut ovat usein yhdistelmiä tässä hetkessä kuviteltavissa olevista skenaarioista.

Skenaariotyöskentelyn päämääränä on lisätä muutosvalmiutta. Skenaariot ohjaavat ajattelemaan monipuolisesti ja johdonmukaisesti erilaisia kehityskulkuja ja siten parantavat edellytyksiä tulkita ajankohtaisia ilmiöitä ja käsitellä tulevaisuuteen liittyviä epävarmuuksia. Hyvin toimiva skenaariotyöskentely parantaa kykyä reagoida ennalta odottamattomiin tapahtumiin sekä tehostaa varautumista mahdollisiin epäjatkuvuuksiin. Skenaarioiden hyödyllisyys ei riipu niiden kyvystä ennustaa tulevaisuutta, vaan kyvystä aikaansaada uutta ajattelua ja toimintaa. Skenaariot pelkistävät monimutkaisia asiakokonaisuuksia ja kuvaavat kärjistäen mahdollisia tapahtumakulkuja. Skenaariotyöskentelyn keskeinen tehtävä onkin johdattaa ajattelemaan asioita uusista vakiintuneista ajatustapoista haastavista näkökulmista. Entä jos tietty skenaario toteutuu, mitä se meille merkitsisi, miten meidän tulisi toimia?

Suomessa toteutettiin osana kansallisen strategian uudistamista vuosina 1994-1995 Sitran, valtioneuvoston kanslian, eräiden ministeriöiden, etujärjestöjen ja muiden organisaatioiden rahoittamana globaalin toimintaympäristön muutoksia laaja-alaisesti käsitellyt kansallisen tason skenaariohanke Suomi-skenaariot. Hankkeen tuloksena laadittiin viisi vaihtoehtoista globaalin toimintaympäristön kehitystä kuvaavaa skenaariota, jotka perustuivat erilaisille organisoiville periaatteille: Suuri suunnitelma (globaali hallinta), Kulttuurien paineessa (sivilisaatioiden konfliktit), Armotonta menoa (teknologia ja markkinat), Valtapiirien kilpailu (hegemonialismin paluu), Lopun jälkeen (kumuloituvat katastrofit).² Nämä skenaariot toimivat aikanaan yhtenä tär-

² Ruokanen, Tapani, Nurmio, Aarne, ”Suomi ja mahdolliset maailmat”, Juva, 1995.

keänä kansallisen keskustelun viitekehyksenä, ja niitä hyödynnettiin laajalti erilaisissa kehityshankkeissa sekä yksityisen, että julkisen sektorin piirissä fokusoimalla skenaarioita mm. metsäteollisuuteen, sosiaalipolitiikkaan, finanssitoimialaan, kuntasektorille, tukku- ja vähittäiskauppaan, telekommunikaatioon.

Tässä skenaariotarkastelussa näkökulma on suppeampi. Lähtökohtana on terrorismin vastaisen sodan kehitys ja sen vaikutukset globaaliin toimintaympäristöön Suomen kannalta merkittävissä asioissa. Terrorismin vastaisen sodan ja sen vaikutusten suhteen esiintyy useita epävarmuuksia ja kysymyksiä, ja tässä raportissa esitetyt skenaariot tarjoavat kukin erilaisia lähtökohtia vastauksien etsimiseen. Samalla skenaariot nostavat esiin Suomen, talouden ja elinkeinoelämän, poliittisen järjestelmän ja turvallisuuspolitiikan kannalta erilaisia haasteita.

4 TERRORI-ISKUJEN JÄLKEISIÄ TAPAHTUMA - KULKUJA

Hämmennystä ja uusia kysymyksiä

Syyskuun 11. kaapattiin neljä matkustajakonetta, joista kolme iskeytyi kohteisiinsa, kaksi World Trade Centeriin ja yksi Pentagoniin yhden syöksyessä maahan matkustajien vastarinnan tuloksena Pennsylvaniassa. Heti terrori-iskujen jälkeen esitettiin lukuisia arvioita siitä, ketkä olivat iskujen takana. Pian pääepäillyksi nousi saudiarabialaisen miljonäärin, islamilaisen fundamentalistin Osama bin Ladenin Afganistanista käsin johtama al-Qaida -terrorijärjestö. Tekojen perimmäisistä motiiveista esitettiin useita arvioita tai kysymyksiä:

- Oliko terroristien tarkoituksena vain rankaista monien ääri-islamilaisien suurta vihollista, ”pahuuden ruumiillistumaa” Yhdysvaltoja?
- Oliko kyse palestiinalaisten ja Israelin konfliktista, Saudi-Arabian valtataistelusta vai oliko tavoitteena päästä käsiksi Pakistanin ydinasearsenaaliin?
- Oliko pyrkimyksenä aikaansaada laajempi kulttuurinen, poliittinen ja sotilaallinen vastakkainasettelu islamilaisen maailman ja lännen välille?

Myös Yhdysvaltojen vastatoimenpiteiden laajuudesta ja luonteesta esitettiin erilaisia arveluja tai kysymyksiä:

- Ryhtyisikö Yhdysvallat nopeasti voimakkaisiin vastaiskuihin samanaikaisesti useissa eri valtioissa, joilla on yhteyksiä terroristiverkostoihin?
- Vastaisiko Yhdysvallat terrori-iskuihin ilman muiden valtioiden hyväksyntää ja kansainvälisten instituutioiden ja organisaatioiden myötävaikutusta?
- Olisiko Afganistan terroristiverkoston eliminoinnin kannalta keskeinen vai pelkästään otollinen vastaiskujen kohde? Mitä voitaisiin saavuttaa Afganistanin sotilaallisella operaatiolla?
- Olisiko terroristiverkostoja ylipäänsä mahdollista tuhota perinteisen sodankäynnin keinoin? Kykenisikö Yhdysvallat välttämään Neuvostoliiton kohtalon juuttua Afganistaniin vuosiksi?

Erilaisia välittömiä tilannearvioita

Varsin nopeasti terrori-iskujen jälkeen hahmoteltiin myös pidemmälle meneviä arvioita tapahtumien sisällöstä ja etenemisestä. Seuraavassa esitetään neljä välittömästi terrori-iskujen jälkeen tehtyä tulkintaa, jotka sisältävät lukuisia ja keskenään erilaisia oletuksia asioiden ja tapahtumien välisistä syy- ja seuraussuhteista:³

Ensimmäisen arvion mukaan terrori-iskut tulevat jatkumaan ja laajenevat myös muihin länsimaihin. Iskujen tekijöiksi paljastuu useita islamilaisia terroristijärjestöjä, joita tukevat ja auttavat ainakin Irak, Sudan ja Libya. Terrori-iskujen jatkuessa länsimainen koalitio Yhdysvaltojen johdolla iskee moniin kohteisiin Afganistanissa, Irakissa, Sudanissa ja Libyassa. Kansainvälinen poliittinen ilmapiiri kiristyy huomattavasti. Globaalin talouden näkymät ovat tämän kaiken johdosta erittäin synkät – talouden globalisaatio on tullut tiensä päähän.

Toisen arvion mukaan terrori-iskujen tekijäksi vahvistuu islamilainen al-Qaida -järjestö. Kotimaisen paineen kasvaessa Yhdysvallat iskee yksin ja massiivisesti osuen osin mm. siviilikohteisiin Afganistanissa. Maailma reagoi iskuihin vahvasti, ja Yhdysvaltojen subde useisiin valtioihin kriisiytyy. Yhdysvallat juuttuu Afganistaniin vuosiksi ja sota tulee vaatimaan paljon uhreja molemmien puolin.

Kolmannen arvion mukaan terrori-iskujen tekijäksi paljastuu al-Qaida -järjestö, ja Yhdysvallat käynnistää laajan koalition rakentamisen kansainvälistä terrorismia vastaan. Yhdysvallat iskee liittolaisineen Afganistaniin ja onnistuu eliminoimaan al-Qaidan Afganistanin toiminnan. Lähes koko maailma tuomitsee terrori-iskut, eikä pelättyä ”länsi vastaan islam” asettelua synny. Iskujen poliittinen merkitys jää lyhytaikaiseksi ja niiden aiheuttamat vaikutukset maailman talouteen jäävät melko vähäisiksi.

Neljännän arvion mukaan terrori-iskut ja niitä seuranneet Yhdysvaltojen johtaman koalition osin väärin kohteisiin kohdistamat ”ylisuuret” toimet aikaansaavat merkittävää poliittista levottomuutta mm. Saudi-Arabiassa ja Pakistanissa. Osama bin Laden nousee radikaalin ”islamilaisen vallankumou-

³ Esitetyt arviot on laadittu vapaasti yhdistellen useista lähteistä, mm. Peter Schwartz, ”Terrorism and the Challenge to Globalization”, Red Herring, December 2001, Jay Ogilvy, ”September 11: Chapter One of Which Scenario?”, www.gbn.org/public/gbnstory/articles/ex_chapterone.htm, ”AC/UNU Millennium Project; International Study on Counterterrorism; Anti-terrorism scenarios”, www.geocities.com

uksen” kansainväliseksi johtohahmoksi. Sota Afganistanissa jatkuu pitkään ja ydinaseita omaavassa Pakistanissa valtaan nousee Talibanien ja Osama bin Ladenin tukema hallitus. Kansainvälinen poliittinen asetelma muuttuu radikaalisti.

Nämä arviot ovat vahvasti laatimisaikansa sidottuja ja keskenään hyvin erilaisia. Mutta keskeistä on se, että ne perustuvat myös aivan erilaisiin käsityksiin vallitsevan maailmanjärjestyksen luonteesta ja siinä vaikuttavista tekijöistä. Voimme nyt jälkikäteen sanoa, että mikään näistä arvioista ei sellaisenaan näytä, ainakaan vielä, toteutuneen.

Terrorismin vastaisen sodan ensimmäinen vaihe

Terrori-iskujen tapahduttua Yhdysvallat käynnisti välittömästi pelastustoimet, laajamittaiset tutkimukset sekä nosti puolustusvalmiuttaan. Yhdysvallat käynnisti myös nopeasti terrorismin vastaiseen sotaan tarvittavan laajan poliittisen rintaman kokoamisen.

Keskeisessä asemassa koalition rakentamisessa oli Yhdysvaltojen kahdenvälinen diplomaattinen toiminta erityisesti Venäjän, Kiinan ja useiden arabivaltioiden kanssa. YK:n päätöslauselmat, Naton viidennen artiklan käyttöönotto, EU:n ilmaisema tuki Yhdysvalloille ja G7:n johtama terrorismin rahavirtojen tukahduttaminen olivat niinkään merkittäviä toimenpiteitä laajemman terrorismin vastaisen koalition rakentamisessa.

Koalition rakentamisen ohella alkoivat nopeasti Afganistanin sotilaallisen operaation valmistelut. Yhdysvaltojen oli varmistettava erityisesti strategisesti keskeisten Afganistanin naapurivaltioiden, kuten Pakistanin, Uzbekistanin ja Tadžikistanin tuki ja apu Yhdysvaltojen sotilaallisille toimenpiteille. Yhteistyötä afgaanien Pohjoisen Liiton kanssa vahvistettiin sekä Afganistanin uuden, Talibanien jälkeisen, hallinnon muodostamiseen liittyvät valmistelut käynnistettiin. Saudi-Arabia ja useat muut arabimaat pysyivät varauksellisina Yhdysvaltojen Afganistanin operaation suunnitelmia kohtaan.

Yhdysvaltojen johtaman sotilaallisen operaation tuloksena Talibanien hallinto syrjäytettiin vallasta, mutta operaation päätavoite Osama bin Ladenin vangitseminen jäi saavuttamatta. Operaation jäl-

keen Hamid Karzain johtama hallinto nousi valtaan ja Afganistanin jälleenrakennustyöt on aloitettu. Sotilaalliset toimet al-Qaidaa vastaan jatkuvat edelleen Afganistanissa (elokuussa 2002).

Terrorismin vastaisen sodan toinen vaihe

Merkittävässä ”State of the Union” -puheessaan tammikuussa 2002 presidentti Bush esitteli ”poliittisen ja strategisen doktriininsa” ja sanoi käynnistävänsä terrorismin vastaisen sodan toisen vaiheen. Huomion kohteina olivat puheessa erityisesti joukkotuhoaseita kehittelevät ”pahuuden akseliin” kuuluvat valtiot Irak, Iran ja Pohjois-Korea ja seuraavana merkittävämpänä askeleena tulisi olemaan Saddam Husseinin syrjäyttäminen vallasta Irakissa. Tälle ”akseli-määrittelylle” Yhdysvallat ei kuitenkaan saanut juurikaan vastakaikua liittolaisiltaan. Sekä useat länsiliittolaiset että Yhdysvaltojen arabiliittolaiset ilmaisivat vastustavansa näiden valtioiden ”niputtamista” yhdeksi kokonaisuudeksi. Lisäksi useat arabivaltiot ilmoittivat vastustavansa jyrkästi Irakin nykyisen hallinnon poistamista vallasta voimakeinoin nykyisessä tilanteessa.

Presidentti Bush teki puheessaan kaikille selväksi, että Yhdysvaltojen ulkopoliittikan ytimessä on Yhdysvaltojen suojeleminen kaikilta kuviteltavissa olevilta hyökkäyksiltä ja erityisesti mahdollisin joukkotuhoasein suoritettavilta, syyskuun 11. päivän kaltaisilta, terrorisuilta. Tämän päämäärän saavuttamiseksi Yhdysvallat on valmis toimimaan globaalilla tasolla ennaltaehkäisevästi niin poliittisia, taloudellisia kuin sotilaallisiakin toimenpiteitä käyttäen.

Yhdysvallat ryhtyikin pian kokoamaan kansainvälistä tukea Saddam Husseinin vastaisille toimille mutta merkittävä takaisku ”koalitiion” muodostamiselle oli varapresidentti Dick Cheney maaliskuussa laihoin tuloksin suorittama vierailu Eurooppaan ja Lähi-itään. Sekä arabimaat että myöskin useimmat Yhdysvaltojen läntiset liittolaiset ovat toistaiseksi suhtautuneet hyvin varauksellisesti tai kielteisesti Irakin nykyhallinnon vaihtamiseen sotilaallisin keinoin.

Israelin ja palestiinalaisten konfliktin kärjistyminen

Irakin vastaisen rintaman rakentaminen jäi kevään aikana, ainakin julkisuudessa, kuitenkin nopeasti taka-alalle Israelin ja palestiinalaisten välisen konfliktin kärjistyessä. Tämän kärjistymisen seurauksena on Euroopassa ja erityisesti arabimaailmassa esiintynyt ajoittain kiivastakin kritiikkiä niin Israelia kuin Yhdysvaltojakin kohtaan.

Yhdysvaltojen johtama terrorismin vastainen sota ja siinä seuraavaksi tavoitteeksi asetettu Irakin nykyhallinnon kaataminen kytkeytyy Lähi-idän tilanteeseen ja alueelliseen tasapainoon kokonaisuutena. Mikäli Yhdysvaltojen tavoitteena on ainoastaan Saddam Husseinin syrjäyttäminen vallasta on sen vaikea edetä kohti tavoitettua Israelin ja palestiinalaisten tilanteen ollessa kriisiytynyt (eurooppalainen tilannearvio). Jos toisaalta tavoitteena on laaja-alainen ja pysyvä Lähi-idän poliittisten olojen muutos tarjoaa Irakin vastainen sota mahdollisuuden ratkaista monia ongelmia mm. Israelin ja palestiinalaisten välisen konfliktin samanaikaisesti (amerikkalainen tilannearvio).

Presidentti Bushin doktriinin sisältämät selkeät määritelmät ja jaottelut hyviin ja pahoihin eivät ole kovin hyvin soveltuneet lähtökohdiksi Israelin ja palestiinalaisten saattamiseksi takaisin neuvottelupöytään. Yhdysvalloissa nykyhallintoa puolestaan on kritisoitu siitä, ettei se ole riittävän selkeästi tukenut Israelia ja sanoutunut täydellisesti irti palestiinalaisten johtajasta Jasser Arafatista. Yhdysvaltojen nykyhallinnon ulkopoliittinen liikkumavara on sisäpoliittisistakin syistä Israelin ja palestiinalaisten konfliktissa melko pieni, mikä myös heijastuu sen toimintaan. Yhdysvaltojen ulkoministerin Colin Powellin Lähi-idän kierros huhtikuussa eivätkä muutkaan Yhdysvaltojen välitysyrietykset ole toistaiseksi johtaneet nopeisiin läpimurtoihin. Väkivallan ja koston kierre on jatkunut vaihtelevalla intensiteetillä koko kesän 2002 ajan.

5 MUUTTUVA KANSAINVÄLINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Yhdysvallat ainoana globaalina suurvaltana määrittelee ulkopoliittisilla painotuksillaan ja toimenpiteillään hyvin pitkälle tämän ajan maailmanpolitiikan kehitystä. Yhdysvaltojen talous on teknologia- ja markkinavetoisen kehityksen vuosina ollut merkittävin globaalien talouden veturi, mutta viime vuonna alkanut lama on alkuvuoden varovaisen optimistista tunnelmista huolimatta pitkittynyt. Yhdysvaltojen toiminta ja sen talouden kehitys vaikuttavat siten suuresti koko globaalien toimintaympäristön kehitykseen.

Yhdysvaltojen ulkopoliittikan ytimessä on kansallinen turvallisuus, johon liittyy keskeisesti Yhdysvaltojen johtama terrorismin vastainen sota. Tämän sodan tai kampanjan lisäksi kansainvälisessä toimintaympäristössä on käynnissä useita muitakin merkittäviä prosesseja, jotka voivat kytkeytyä terrorismin vastaiseen sotaan monella tavalla. Seuraavassa nostetaan esiin vain eräitä lähinnä Euroopan ja Suomen kannalta keskeisiä avoimia maailmanpolitiikkaan ja globaaliin talouteen liittyviä kysymyksiä, joihin viime syyskuun tapahtumat ja niiden jälkeen käynnistyneet prosessit vaikuttavat.

Miten Yhdysvallat tulee toimimaan?

Terrorismin vastainen sota, jonka tähtäimessä ovat ainakin Yhdysvaltojen nykyisten linjausten mukaan terroristijärjestöjen lisäksi niitä tukevat ja rahoittavat sekä joukkotuhoaseita kehittelevät ja valmistavat ”roistovaltiot”, on eräs näkyvimpiä syyskuun terrori-iskujen seurauksia. Tämän erikoislaatuisen sodan tulevaan kehitykseen liittyy useita avoimia kysymyksiä:

- Onko al-Qaida ja siihen läheisesti kytkeytyvät terroristiverkostot saatettu Afganistanin operaation seurauksena toimintakyvyttömäksi? Tuleeko Yhdysvaltoihin ja sen läheisiin liittolaisiin kohdistumaan lähitulevaisuudessa uusia tuhoisia terrori-iskuja?
- Edellyttääkö terrorisminvastainen sota Irakin nykyhallinnon vaihtamista tai jopa sotilaallisia iskuja muitakin ”pahuuden akselin” maita vastaan?

- Onko Yhdysvaltojen julkilausuma uhka Saddam Husseinin kukistamiseksi todellinen tavoite vai ainoastaan keino edesauttaa YK:n asetarkastusviranomaisten pääsyä Irakiin?
- Seuraisiko YK:n asetarkastusviranomaisten pääsyä Irakiin vain pitkä poliittinen ja diplomaattinen kädenvääntö siitä, pääsevätkö viranomaiset tarkastamaan todella kaikki kohteet?
- Onko Yhdysvallat valmis omaehtoiseen uusiin sotilaallisiin toimiin Irakia vastaan sen läheisten liittolaisten ja muiden valtioiden kritiikistä huolimatta?
- Millä edellytyksillä EU voisi tukea Yhdysvaltojen johdolla suoritettavaa uutta sotilaallista iskua Irakiin? Riittäisikö tähän uudet todisteet Irakin joukkotuhohaseohjelmista?
- Juuttuuko Yhdysvaltojen ”pahuuden akselin”, erityisesti Irakin, vastaisen strategian toteuttaminen Israelin ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin?
- Miten Yhdysvaltojen kansantalouden heikentynyt tilanne (hidas kasvu, vaihtotaseen vaje, velkaantuneisuus, kulutuskysynnän taso, pörs-sikurssit jne.) ja markkinoiden ongelmat (yritysten väärinkäytökset ja kirjanpitoskandaalit) heijastuvat ulkopoliittikkaan? Kykeneekö Yhdysvaltojen hallinto samanaikaisesti sekä toteuttamaan kunnianhimoista ulkopoliittista strategiaansa, että menestyksekkästä talouspolitiikkaa? Miten tulevan syksyn vaalit ja niiden tulos vaikuttavat politiikan sisältöön?

Miten Yhdysvaltojen ja Euroopan suhde kehittyy?

Kansainvälisen poliittisen järjestelmän ja talouden ja erityisesti Euroopan valtioiden kannalta keskeinen kysymys on Yhdysvaltojen ja Euroopan suhteen kehitys. Tähän vaikuttavat monet asiat Yhdysvaltojen, Euroopan ja Venäjän sisäisessä kehityksessä ja niiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Presidentti Bushin doktriini sekä Yhdysvaltojen ulkopoliittiset linjaukset ja toimet viime syyskuun jälkeen ovat herättäneet vahvaa kritiikkiä ympäri Eurooppaa, ja samoin Euroopasta kuuluneella kritiikillä on ollut yhtäläillä vähän ymmärtäjiä Yhdysvalloissa:

- Kuinka todellisia ja merkittäviä ovat Yhdysvaltojen ja EU:n ja sen jäsenvaltioiden nykyiset ulkopolitiittiset näkemyserot ja erimielisyydet koskien terrorisminvastaisen sodan etenemistä?

- Millaisia poliittisia, kauppapoliittisia ja muita vaikutuksia ja seurauksia näillä näkemyseroilla ja erimielisyyksillä voi olla?

Toinen Euroopan kannalta oleellinen kysymys on syyskuun jälkeisten tapahtumien merkitys Yhdysvaltojen ja Euroopan turvallisuuspoliittiselle eli transatlanttiselle yhteistyölle ja eurooppalaisille turvallisuusjärjestelyille:

- Millaisia johtopäätöksiä EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämiseksi on tehty ja tullaan jatkossa tekemään syyskuun tapahtumien ja Yhdysvaltojen nykyisten ulkopolitiittisten linjausten seurauksena?

- Miten Nato laajentuu ja uudistuu, ja miten sen rooli ja tehtävät kehittyvät kansallisen turvallisuuden ja terrorismin vastaisen sodan hallitessa Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaa?

- Mikä tulee olemaan Venäjän ja Naton uudistuvan yhteistyön merkitys Euroopalle jatkossa?

Miten pysyvää on Venäjän länsisuuntaus?

Terrorismin vastainen sota on jo vaikuttanut Venäjän ja lännen suhteiden kehitykseen. Venäjä reagoi syyskuun tapahtumiin nopeasti ja on esiintynyt vahvasti Yhdysvaltojen rinnalla:

- Jatkuuko ”strategisen kumppanuuden” rakentaminen Yhdysvaltojen ja Venäjän välillä, vaikka Yhdysvallat on sotilaallisesti läsnä useassa Keski-Aasian tasavallassa?

- Miten Yhdysvaltojen ja Venäjän välinen turvallisuuspoliittinen yhteistyö etenee nykyisessä tilanteessa, jossa Yhdysvallat on ilmoittanut rakentavansa uuden kansallisen ohjuspuolustusjärjestelmän?

- Miten Venäjän ja EU:n välinen taloudellinen, poliittinen ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö tulee kehittymään?

- Kuinka paljon poliittista voimaa ja liikkumavaraa presidentti Putinilla on opposition kritisoidessa Venäjän nykyistä ulkopolitiikkaa liiallisesta länsimyönteisyydestä sekä talouden ja yhteiskunnan rakenteiden uudistuspolitiikkaa liian vähäisistä konkreettisista tuloksista?

Miten globaali talous tulee kehittymään?

Terrorismin vastainen sota näyttää vaikuttavan monin tavoin talouden ja politiikan välisiin suhteisiin ja siten myös globaalin talouden kehitykseen. Lähi-idän tilanne vaikuttaa energiamarkkinoihin ja erityisesti öljyn hintaan. Toinen viimeaikaisten tapahtumien esiin nostama laajempi kysymys on vapaakaupan kehitys. Syyskuun tapahtumien jälkeen onnistuttiin Dohassa sopimaan kaupan vapauttamisen seuraavasta kierroksesta. Keväällä 2002 on kuitenkin nähty myös uusia protektionistisia toimia Yhdysvaltojen suojellessa teollisuuttaan mm. asettamalla terästulleja, joihin EU on uhannut vastata nostamalla useiden yhdysvaltalaisen tuotteiden tulleja. Suurena taustalla olevana kysymyksenä on koko viime vuosikymmenen ajan vaikuttaneen voimakkaan teknologia- ja markkinavetoisen globalisaatiotrendin tulevaisuus.

- Miten mahdolliset uudet levottomuudet Lähi-idässä vaikuttaisivat öljyn hintaan ja miten siinä tapahtuvat muutokset voivat vaikuttaa Yhdysvaltojen talouteen ja globaaliin talouskasvuun?

- Miten EU:n ja Yhdysvaltojen kauppasuhteet kehittyvät ja miten maailmankaupan vapautuminen etenee jatkossa? Miten mahdolliset protektionistiset toimenpiteet heijastuvat kansainväliseen kauppaan ja tuotantorakenteisiin?

- Onko Yhdysvalloista globaalin talouden veturiksi? Entä Euroopasta tai Aasiasta? Milloin, mistä ja miten maailmantalouden kasvu käynnistyy (nopeutuu) ja leviää muille alueille?

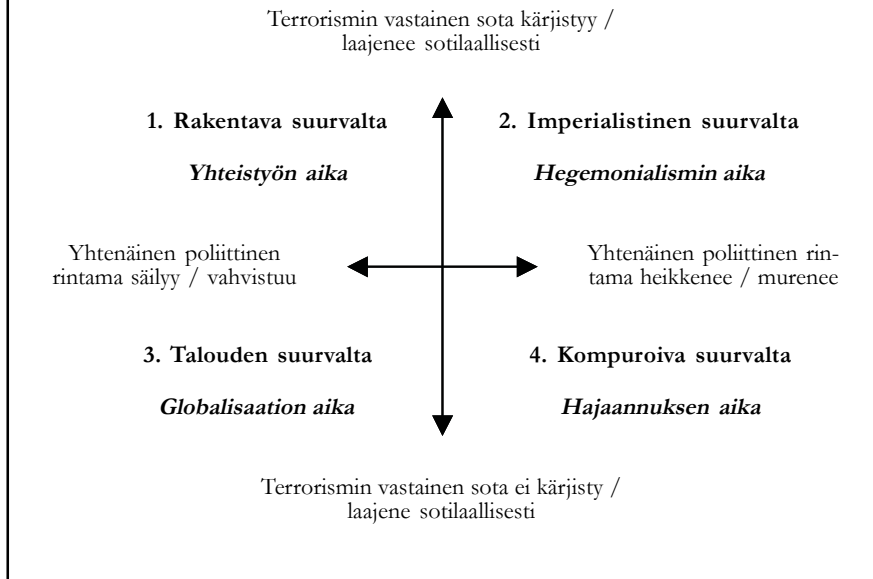
- Onko teknologia- ja markkinavetoinen globalisaatio tullut tiensä päähän ja onko nyt menossa poliittisen hallinnan lisääntyminen taloudellisen liberalismiin kustannuksella?

6 YHDYSVALTOJEN TOIMINTA JA MAHDOLLISET TULEVAT AJAT

Seuraavaksi esiteltävät skenaariot tarjoavat erilaisia konteksteja vastauksien muotoilemiseksi edellä esitettyihin kysymyksiin – ja näkökulmia uusien ja parempien kysymysten esittämiseen. Skenaarioiden laadinnan lähtökohtana ovat olleet syyskuun terrori-iskut, niitä välittömästi seuranneen terrorismin vastaisen sodan kehitys ja sen heijastusvaikutukset maailmanpolitiikkaan. Tästä syystä skenaarioiden loogikkaa kuvaavan koordinaatiston akseleina ovat terrorismin vastaisen sodan kaksi keskeistä kysymystä. Ensimmäinen koskee sodan laaja-alaisuutta ja Yhdysvaltojen johtaman poliittisen rintaman eli koalition kestävyttä eri tilanteissa. Kuinka laajan ja yhtenäisen poliittisen rintaman avulla Yhdysvallat käy terrorismin vastaista sotaa? Toinen kysymys liittyy terrorismin vastaisen sodan olemukseen ja keinoihin. Keskitytäänkö siinä vain terroristiverkostojen tuhoamiseen vai edellyttääkö tämän erikoislaatuisen sodan voittaminen myös uusia valtioihin kohdistuvia laajempia sotilaallisia toimia?

Kuten aiemmin on todettu, syyskuun tapahtumat vaikuttavat valtioiden välisiin suhteisiin ja alueellisiin asetelmiin monella tavalla hyvinkin nopeasti. Näin ollen skenaarioissa ei käsitellä ainoastaan terrorismin vastaisen sodan kehitystä sinänsä, vaan hahmotellaan myös laajemmin kansainvälisen toimintaympäristön yleisempää kehitystä. Jokainen skenaario perustuu erilaisiin tulkintoihin nykytilanteesta ja oletuksiin tulevista tapahtumista, ja johtaa siten erilaisiin vastauksiin esitettyihin kysymyksiin valtioiden välisten suhteiden ja globaalien talouden kehityksestä. Skenaarioiden aikajänne on niiden perusluonteen vuoksi lyhyt, vuodesta muutamaan vuoteen. Kyse on siitä mitä voisi tapahtua jo lähitulevaisuudessa ja millaisia näköaloja tästä avautuu.

Skenaarioiden logiikat

Rakentava suurvalta – yhteistyön aika

Tiivistelmä: Uudet todisteet Irakin joukkotuhooasehjelmaasta, uudet terrori-iskut Yhdysvaltoja ja sen liittolaisia kohtaan sekä Yhdysvaltojen vabvalla johdolla saavutettu eteneminen Israelin ja palestiinalaisten konfliktissa yhtenäistävät kansainvälistä ilmapiiriä. Tämä mahdollistaa laajan poliittisen tuen sotilaalliselle operaatiolle vallan vaihtamiseksi Irakissa. Yhdysvaltojen selvä johtava globaali poliittinen ja taloudellinen asema lisää transatlanttisuuden merkitystä niin EU:n kuin sen yksittäisten jäsenvaltioiden parissa, mikä vaikuttaa merkittävästi myös EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja Naton kehitykseen. Venäjä rakentaa aktiivisesti strategista kumppanuuttaan Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan. Globaali talous palaa vähitellen kasvu-uralle. Uuden yhteistyön aika on alkanut.

Yhdysvaltojen koalitie toimii voimakkaasti

Skenaario perustuu Yhdysvaltojen rakentavaan ja voimakkaasti kansainvälistä yhteistyötä korostavaan multilateralistiseen ulkopolitiikkaan. Kansainvälinen yhteisö tiivistyy Yhdysvaltojen johdolla tilanteessa, jossa Irakin joukkotuhooasehjelmaista saadaan uusia pitäviä todisteita. Lisäksi tapahtuu uusia terrori-iskuja Yhdysvaltoja ja sen läheisiä liittolaisia vastaan, mikä vaikuttaa merkittävästi yleiseen mielipiteeseen useissa valtioissa lisäten sisäpoliittisia paineita voimakkaisiin terrorismin vastaisiin toimenpiteisiin. Vahvat näytöt Irakin yhteysesistä terroristijärjestöihin ja Irakin uhmakas käyttäytyminen johtavat siihen, että kansainvälinen yhteisö laajalti hyväksyy kollektiiviset toimenpiteet Irakin rankaisemiseksi. Lisäksi Yhdysvaltojen vahvan panoksen avulla Israelin ja palestiinalaisten konfliktissa saavutetaan uusia molempien osapuolten hyväksymiä tuloksia. Tämä mahdollistaa myös vastahakoisempien arabivaltioiden hiljaisen hyväksynnän YK:n mandaatilla tapahtuvalle sotilaalliselle operaatiolle Irakin nykyhallinnon vaihtamiseksi. Yhdysvaltojen johtama koalitie toimii ja operaatio toteutetaan menestyksellisesti ja poliittinen vakaus Lähi-idässä kehittyy myönteisesti. Uuden kansainvälisen yhteistyön aika on alkanut.

Transatlanttinen yhteistyö syvenee

Irakin vastaisen operaation jälkeenkin terrorismin vastainen sota ja joukkotuhouksien leviämisen estäminen dominoivat Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa, ja siten myös kansainvälisen yhteisön huomiota. Suhteet Yhdysvaltoihin korostuvat sekä EU:n että sen yksittäisten jäsenvaltioiden kohdalla entisestään. Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten näkemuserot vaimentuvat yhteisen ja kollektiivisesti hyväksytyt ja toteutetun uuden Irakin operaation johdosta. Yhdysvaltojen globaali johtoasema on kiistaton. Yhdysvaltojen ja EU:n välisiin kauppakiistoihin haetaan aktiivisesti ratkaisuja. Olosuhteet EU:n uudistumiselle ja laajentumiselle kehittyvät myönteisesti.

Laajentuvasta Natosta rakennetaan tehokasta terrorismin vastaisen sodan toimijaa. Naton ja Venäjän yhteistyö kehittyi lupaavasti uuden yhteistyöneuvoston myötä. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittäminen etenee vahvan transatlanttisen painotuksen luomissa puitteissa. EU:n jäsenvaltioissa oikeistolaiset puolueet menestyvät vaaleissa, mutta äärioikeistolaiset ja vahvasti kansallismieliset puolueet eivät kuitenkaan nouse merkittävään asemaan.

Venäjä strategisena kumppanina

Venäjä jatkaa yhteiskunnallisia uudistuksiaan ja taloudellisten rakenteidensa kehittämistä sekä sitoutumista kansainväliseen yhteistyöhön sisäisen opposition ajoittain voimakkaastakin kritiikistä huolimatta. Venäjä jatkaa myös ”strategisen kumppanuuden” kehittämistä sekä Yhdysvaltoihin, tehden turvallisuuspoliittisia myönnytyksiä esimerkiksi Keski-Aasian geopolittisen asetelman suhteen, että Euroopan unioniin rakentaen pidemmän aikavälin talousyhteistyötä mm. energia-alalla. Tshetseniaan ei puolestaan kohdistu merkittävää kansainvälistä huomiota.

Globaali talous kasvu-uralle

Irakin operaation johdosta energiamarkkinoilla on häiriöitä ja öljyn hinnan heilahteluja, jotka jäävät kuitenkin lyhytaikaisiksi. Markkinat toipuvat epävarmuudesta nopeasti. Kansainvälinen turvallisuuspoliittinen ja taloudellinen yhteistyö luo vakautta ja globaali talous palaa vähitellen kasvu-uralle Yhdysvaltojen ja Euroopan suotuisan talouskasvun johdolla. Maailmankaupan vapautuminen etenee ja lupaavan

talouskasvun vahvistama Venäjä pääsee taloudellisten uudistustensa myötä WTO:n jäseneksi. Terrorismin syiden poistamiseksi lisätään voimavaroja maailman köyhyys- ja epätasa-arvo-ongelmien vähentämiseen.

Tämä skenaario sisältää samanlaisia elementtejä kuin Suomi-skenaarioissa kuvattu Suuri suunnitelma -skenaario, jossa kansainvälinen yhteistyö ja sitä kehittävien instituutioiden vahvistumien johtavat globaaliin integraatioon, taloudelliseen ja poliittiseen konvergenssiin sekä kestäväan kehitykseen.

Imperialistinen suurvalta – hegemonialismin aika

Tiivistelmä: Yhdysvallat hyödyntää sotilaallista, poliittista ja taloudellista yli-voimaansa vahvistaaksensa geopolittisia asemiaan ja globaalien energiavarojen hallintaa. Yhdysvallat iskee sotilaallisesti Irakiin laajasta kansainvälisestä vastustuksesta huolimatta. Useat valtiot sekä Euroopassa että arabimaailmassa arvostelevat Yhdysvaltojen omavaltaista toimintaa, jota seuraa uusia pieni-muotoisempia terrori-iskuja Yhdysvaltoja ja sen läheisiä liittolaisia vastaan. Terrorismin vastaisen koalition yhtenäisyys heikkenee Yhdysvaltojen omaehtoisesta toiminnan johdosta. Venäjä kiristää ulkopoliitiikkaansa Yhdysvaltoja kohtaan. Naton ja Venäjän yhteistyön kehitys pysähtyy. Useissa EU:n jäsenvaltioissa esiintyy uutta poliittista tahtoa EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämiseen. Epävarmuus ja häiriöt globaalissa taloudessa lisääntyvä merkittävästi, protektionismi voimistuu ja taantuma syvenee ja pitkittyy. Hegemonialismin ja valtapelien aika on koittanut.

Yhdysvallat toimii omaehtoisesti

Skenaariossa keskeisenä lähtökohtana on Yhdysvaltojen nykyhallinnon ”haukkojen” linjaama vahvasti kansallisia intressejä korostava unilateralistinen ulkopoliitiikka, jossa painottuvat geopolittiset ja -strategiset näkökohdat sekä globaalien energiavarojen hallinta. Yhdysvaltojen hegemonialistisena päämääränä on sen suurvalta-aseman vahvistaminen ja turvallisuuden takaaminen kaikissa olosuhteissa sotilaallisia ennaltaehkäiseviä keinoja kaihtamatta. Yhdysvallat suorittaa sotilaallisen operaation vallan vaihtamiseksi Irakissa ilman kansainvälisen yhteisön laaja-alaista tukea ja ilman YK:n mandaattia. Operaation seurauksena Irakissa ajaututaan pitkäaikaisiin sisäisiin poliittisiin, hallinnollisiin ja taloudellisiin ongelmiin ja Yhdysvaltoja syytetään laajasti ”uudesta imperialismista”. Irakin operaation jälkeen poliittisia levottomuuksia esiintyy useissa arabivaltioissa ja poliittinen epävakaus Lähi-idässä säilyy suurena, mikä sitoo Yhdysvaltojen voimavaroja merkittävästi. Mutta Yhdysvaltojen tärkeimmät ”liittolaiset” pysyvät toistaiseksi Yhdysvaltain tuella vallan kahvassa kiinni.

Yhdysvaltain omaehtoisesta toiminnasta seurauksena maailmanpolitiikka kehittyi jälleen suurvaltojen valtapelinä, jonka yhtenä osana ovat uudelleen muotoutuvat sotilaalliset, poliittiset ja taloudelliset etupiirit. Poliittisen realismin mukainen ajattelu valtaa alaa.

Transatlanttinen yhteistyö kriisiytyy

EU:n piirissä esiintyy kasvavaa kriittisyyttä Yhdysvaltojen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kohtaan amerikkalaisvastaisen kansalaismielipiteen jyrkentyessä. Ulkopoliittiset näkemyserot EU:n ja Yhdysvaltojen välillä heijastuvat myös uusina kauppapoliittisina riitoina. Yhdysvallat vie Irakin operaation läpi lähinnä Britannian tuella Naton jäädessä sivuun. Yhdysvallat ei rakenna turvallisuuspolitiikkaansa entisessä määrin Naton varaan. Naton ja Venäjän yhteistyön kehitys pysähtyy Venäjän tiukentaessa kantojaan Yhdysvaltojen ulkopoliittikan suhteen. Useassa EU:n jäsenvaltiossa esiintyy uutta poliittista tahtoa unionin tiivistämiseen ja yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja itenäisemmän sotilaallisen toimintakyvyn kehittämiseen. EU:n suuret jäsen valtiot pyrkivät tiivistämään keskinäistä yhteistyötään ja entistä enemmän dominoimaan unionin kehitystä pienten valtioiden kustannuksella. Monissa EU:n jäsenvaltioissa oikeistolaiset puolueet menestyvät vaaleissa, ja joissain jäsenvaltiossa vahvasti kansallismieliset puolueet nousevat vaa'ankielen asemaan. Nämä seikat muodostavat esteitä myös unionin laajentumiselle.

Venäjä muuttaa linjauksiaan

Venäjällä tulkitaan yleisesti Yhdysvaltojen ajavan lähinnä vain omia globaaleja etujaan. Venäjä tiukentaa ulkopoliitiikkaansa suhteessa Naton laajentumiseen, Yhdysvaltojen asemaan Keski-Aasiassa sekä Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmän rakentamiseen. Useiden Keski-Aasian valtioiden ja Venäjän väliset suhteet jännittyvät. Venäjän WTO-jäsenyys lykkääntyy ja Tshetsenian tilanteeseen kohdistuu puolestaan uutta kansainvälistä huomiota.

Globaalin talouden taantuma syvenee

Irakin operaation johdosta energiamarkkinoilla on voimakkaita häiriöitä ja öljyn hinnan heilahteluja ja monilla muillakin markkinoilla vähitellen lisääntyvää epävarmuutta Yhdysvaltojen ja muiden valtioiden välisten poliittisten näkemyserojen kasvaessa. Kansainväliset instituutiot menettävät toimintakykyään valtioiden välisten poliittisten erimielisyyksien johdosta. Protektionismi valtaa alaa. Yhdysvaltojen talouden ongelmat kumuloituvat, mikä on myös yksi tärkeä Yhdysvaltojen omavaltaisen ulkopoliittisen toiminnan taustatekijä. Globaalin talouden taantuma syvenee ja pitkittyy.

Tämä skenaario sisältää samanlaisia elementtejä kuin Suomi-skenaarioissa kuvattu Valtapiirien kilpailu -skenaario, jossa vanha kaksinapainen järjestys korvautuu uusilla suurvaltojen ja niiden etupiirien välisillä asetelmilla ja hegemonialistisella kilpailulla.

Talouden suurvalta – globalisaation aika

Tiivistelmä: Terrorismin vastainen sota kohdistuu ensisijassa terroristiverkostoihin ja se etenee jatkossa tehokkaasti ”pinnan alla”. Terrorismia tukevia valtioita painostetaan poliittisesti ja taloudellisesti ilman uusia sotilaallisia toimenpiteitä. Yhdysvaltojen ponnistelut Israelin ja palestiinalaisten konfliktin rauhoittamiseksi jatkuvat. Laajentuvan Naton uudistuvaa roolia rakennetaan vahvasti terrorismin vastaisen sodan ja kriisinhallintatehtävien ympärille. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehitys jatkuu hitaana ja asteittaisena. Venäjä pitää kiinni ”länsimielisestä” ulkopoliitikasta keskittyen erityisesti taloudellisiin uudistuksiin. Globaalin talouden kehitys on epävakaa. Käynnissä on paluu globalisaation aikaan.

Yhdysvallat toimii maltillisesti

Skenaariossa terrorismin vastaisen sodan painoarvo Yhdysvaltojen ulko- ja sisäpolitiikassa vähitellen pienenee. Uusia merkittäviä terrorismiskuja ei tapahdu ja talouden ja markkinoiden ongelmat nousevat voimakkaammin poliittisen huomion kohteeksi. Yhdysvallat pyrkii välttämään liian ”unilateralistista” toimintaa Irakin suhteen arvioiden tällaisten omaehtoisten toimintatapojen poliittiset ja taloudelliset riskit liian suuriksi. Terrorismin tukemisesta ja joukkotuhoaseista syytettyjä ”pahuuden akselin” valtioita painostetaan kansainvälisen yhteisön taholta taloudellisesti ja poliittisesti. Laaja terrorismin vastainen rintama säilyy ennallaan, ja terrorismin vastaista sotaa käydään ”pinnan alla” ilman uusia valtioiden välisiä sotatoimia. Yhdysvallat jatkaa ponnisteluja Israelin ja palestiinalaisten konfliktin ratkaisemiseksi. Yhdysvalloissa politiikan painopiste siirtyy vähitellen talouspolitiikkaan, jolla pyritään löytämään ratkaisuja ajankohtaisiin kansantalouden ja markkinoiden ongelmiin.

Transatlanttinen yhteistyö säilyy

Yhdysvaltojen ja EU:n ulkopoliittiset näkemyserot jäävät hiljalleen taka-alalle Yhdysvaltojen nykyyhallinnon maltillisemmän siiven näkökulmien hallitessa ulkopoliittikkaa. Yhdysvaltojen ja EU:n välisten kauppapoliittisten kiistojen ratkaisuja haetaan aktiivisesti. Laajentuvan Naton uudistuvaa roolia rakennetaan kollektiivisen turvallisuuden ohella terrorismin vastaisen sodan ja kriisinhallintatehtävien ym-

pärille. EU:n kehitys kokonaisuutena ja sen yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehitys jatkuu hitaasti ja asteittain. EU:n jäsenvaltioissa oikeistolaiset puolueet menestyvät vaaleissa, mutta äärioikeistolaiset ja vahvasti kansallismieliset puolueet eivät nouse merkittävään asemaan.

Venäjä uudistaa talouttaan

Venäjä pitää kiinni presidentti Putinin ”länsimielisestä” ulkopoliitikasta lisääntyvästä sisäpoliittisesta kritiikistä huolimatta. Talouden uudistukset etenevät myönteisesti, mikä lisää länsimaisten yritysten kiinnostusta Venäjän markkinoihin. Uudistusten edetessä myös Venäjän WTO-jäsenyys toteutuu.

Globaalin talouden kehitys epävakaina

Kansainvälisen poliittisen tilanteen hiljalleen vakiintuessa talouden globalisaatio jatkuu markkinavetoisesti. Globaalin talouden kehitys on kuitenkin hyvin epävakaina. Lyhytaikaiset nopeankin kasvun ajat ja niitä seuraavat taantumukset sekä erilaiset markkina-alue-, toimiala- ja pörssi- ja kriisit luovat epävarmuutta globaaliin talouteen. Aasiassa ja Yhdysvalloissa hitaasti uudelleen käynnistyvä talouden kasvu heijastuu vähitellen myös Eurooppaan.

Tässä skenaariossa on samanlaisia elementtejä kuin Suomi-skenaarioissa kuvatussa Armotonta menoa -skenaariossa, jossa teknologia- ja markkinavetoinen globalisaatio johtaa väijäämättä taloudellisten ja poliittisten järjestelmien murrokseen kaikkine siitä seuraavine yhteiskunnallisine ongelmineen.

Kompuroiva suurvalta – hajaannuksen aika

Tiivistelmä: Yhdysvaltojen nykyinen hallinto ajautuu kasvaviin sisä- ja ulkopoliittisiin ongelmiin. Israelin ja palestiinalaisten konflikti pahenee edelleen. Yhdysvaltojen ulkopoliittiset tavoitteet lisäävät lännen vastaisia mielialoja. Sisäiset levottomuudet kärjistyvät useissa valtioissa kuten Saudi-Arabiassa sekä Pakistanissa aiheuttaen niissä poliittisen linjan muutoksia. Yhdysvaltojen otteen hapuillessa useat muut valtiot ajavat selvästi omia kansallisia politiikkojaan. Terrorismin vastaisen koalition yhtenäisyys murenee. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehitys on vaikeaa suurten jäsenvaltioiden korostaessa kansallisia intressejään oikeistolaisten ja kansallismielisten puolueiden menestyessä. Venäjä pyrkii lisäämään vaikutusvaltaansa Lähi-idässä ja Keski-Aasiassa. Lähi-idän tilanteen seurauksena öljyn hinta nousee. Globaalin talouden näkymät synkenevät kansainvälisen poliittisen tilanteen luoman epävarmuuden heijastuessa markkinoille. Uusi hajaannuksen aika on alkanut.

Yhdysvaltojen ote kirpoaa

Skenaarion lähtökohtana on eri systä voimistuvien isolationististen piirteiden lisääntyminen Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa. Yhdysvaltojen talouden pitkittyvä taantuma ja yrityselämän skandaalit ravistelevat myös nykyistä hallintoa. Uusia terrori-iskuja ei tule, ja Yhdysvaltojen ulkopoliitiikan johdossa linjaerimielisyydet kärjistyvät. Tämä johtaa henkilövaihdoksiin ja lamaanuttaa hallinnon toimintakykyä. Presidentti Bush ei onnistu saamaan riittävää sisäpoliittista ja kansainvälistä tukea Irakin nykyhallinnon kaatamiseksi, ja operaatio jää toteuttamatta. Yhdysvallat ei myöskään kykene johdattamaan Israelia ja palestiinalaisia todellisiin rauhanneuvotteluihin, vaan konflikti eskaloituu uudelleen.

Useissa Yhdysvaltojen tukemissa perinteisissä liittolaismaissa kuten Egyptissä, Jordaniassa, Saudi-Arabiassa ja Pakistanissa, on huomattavia poliittisia levottomuuksia, joiden seurauksena näiden keskeisten valtioiden poliittiset linjaukset muuttuvat. Nykytilassaan hajanainen arabiyhteisö tiivistyy poliittisesti. Yhdysvallat korostaa yksipuolisesti kansallisia etujaan, mutta sen ulkopoliitiikka on tempoilevaa, mikä edelleen lisää Yhdysvaltojen vastaisia mielialoja. Myös Yhdysvalloissa nykyhallinnon arvostelu kasvaa entisestään merkittävästi.

Yhdysvaltojen otteen haparoidessa alueellisten suurvaltojen, esimerkiksi Venäjän ja Kiinan, kansalliset painotukset ja profiilit nousevat entistä selvemmin esiin.

Transatlanttinen yhteistyö rakoilee

Yhdysvallat joutuu Euroopassa kasvavan kritiikin kohteeksi Lähi-idän kriisin eskaloitumisen johdosta. Myös Yhdysvaltojen talouden ongelmat ja protektionististen äänenpainojen voimistuminen heijastuvat kasvavina kauppapoliittisina jännitteinä Yhdysvaltojen ja Euroopan/EU:n välillä. EU:n suuret jäsenvaltiot, erityisesti Ranska ja Saksa, korostavat kansallisia ulkopoliittisia ja taloudellisia intressejään.

Oikeistolaiset ja vahvasti kansallismieliset puolueet menestyvät useiden EU:n jäsenvaltioiden vaaleissa nousten merkittäviin asemiin. Kansallisten tavoitteiden dominoidessa poliittista keskustelua EU ei kykene uudistumaan eikä laajentumaan. Kansainvälisen poliittisen tilanteen jännittyessä Naton roolissa korostuu nykyisten jäsenten kollektiivisen turvallisuuden ylläpito. Naton uudistuminen ja laajentuminen hidastuu.

Venäjä nostaa profiliaan

Venäjä pyrkii kasvattamaan alueellista vaikutusvaltaansa mm. Lähi-idässä ja Keski-Aasiassa vastustamalla Yhdysvaltojen lisääntyntä läsnäoloa alueella. Useiden Keski-Aasian valtioiden ja Venäjän väliset suhteet jännittyvät entisestään. Venäjän WTO-jäsenyys lykkääntyy, ja kansainvälinen yhteisö kiinnittää lisääntyvää huomiota Venäjän toimiin Tshetseniassa.

Globaalin talouden näkymät synkkenevät

Energiamarkkinoilla esiintyy häiriöitä ja öljyn hinta nousee. ”Öljyaseen” käytöstä käydään keskeisten öljyntuottajamaiden kesken todellisia neuvotteluja, minkä seurauksena öljyntuotantoa myös rajoitetaan. Lisäksi kiristytvä kansainvälinen ilmapiiri vähentää yleisesti kuluttajien luottamusta talouden elpymiseen. Globaalin talouden näkymät synkkenevät epävarmuuden voimistuessa entisestään Yhdysvaltojen markkinoilla ja levitessä sieltä globaaliin talouteen. Maailmankaupan vapautuminen hidastuu niinikään kansainvälisen poliittisen tilanteen kiristyyssä.

Tämä skenaario sisältää samanlaisia elementtejä kuin Suomi-skenaarioissa kuvattu Kulttuurien paineessa -skenaario, jossa vanhan järjestyksen taustalla ollut ideologinen konflikti korvautuu maailman suurten sivilisaatioiden eriytyemisellä ja niiden välisillä kasvavilla jännitteillä.

Alla olevassa taulukossa esitetään skenaarioiden yhteenveto ja vertailu.

Skenaarioiden yhteenveto ja vertailu

	Yhteistyön aika	Hegemonialismin aika	Globalisaation aika	Hajaannuksen aika
Yhdysvaltojen rooli ja kehitys	Rakentava suurvalta Yhdysvaltojen koalitio toimii	Imperialistinen suurvalta Yhdysvallat toimii omaehtoisesti voimakkaasti	Talouden suurvalta Yhdysvallat toimii maltillisesti	Kompuroiva suurvalta Yhdysvaltojen ote kirpoaa
Yhdysvaltojen ja Euroopan suhde	Transatlanttinen yhteistyö syvenee	Transatlanttinen yhteistyö kriisiytyy	Transatlanttinen yhteistyö säilyy	Transatlanttinen yhteistyö rakoilee
Venäjän kehitys	Venäjä strategisena kumppanina	Venäjä muuttaa linjauksiaan	Venäjä uudistaa talouttaan	Venäjä nostaa profiiliaan
Globaalin talouden kehitys	Globaali talouskasvu-uralle	Globaalin talouden taantuma syvenee	Globaalin talouden kehitys epävakaa	Globaalin talouden näkymät synkkenevät

7 MAHDOLLISET TULEVAT AJAT JA SUOMEN UUDET HAASTEET

Edellä esitetyt skenaariot ovat pelkistettyjä kuvauksia kansainvälisen toimintaympäristön mahdollisista tulevaisuuksista. Skenaarioiden ta-
pahtumakulut ja niiden luomat olosuhteet voivat toteutuessaan vai-
kuttaa monin eri tavoin Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Näi-
tä olosuhteita ja vaikutuksia voidaan hahmotella eri näkökulmista esi-
merkiksi talouden ja elinkeinoelämän, poliittisen järjestelmän sekä
turvallisuuspolitiikan kannalta. Seuraavassa ei esitetä pidemmälle
meneviä skenaarioiden vaikutusanalyysyjä, vaan tarkoituksena on he-
rättää keskustelua tuomalla esiin muutamia esimerkkejä Suomen ja
suomalaisen yhteiskunnan kohtaamista mahdollisista tulevaisuuden
haasteista.

Suomen taloudellinen toimintaympäristö

Suomen talous ja suomalaisten yritysten menestyminen ovat entistä
enemmän sidoksissa globaalin talouden kehitykseen. Globaalin talou-
den keskeiset kysymykset liittyvät Yhdysvaltojen, Euroopan, Kiinan
ja Japanin talouksien kehitykseen. Öljyn hinnan kehitys on puolestaan
edelleen yksi globaalia taloutta heilutteleva epävarmuustekijä, vaikka
suuret kansantaloudet eivät ole enää yhtä riippuvaisia öljystä kuin öl-
jykräisien vuosina.

Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välisten suhteiden kehitys
heijastuu voimakkaasti kauppapolitiikkaan, jolla on suuri vaikutus suo-
malaiseen teollisuuden kansainvälisiin toimintaedellytyksiin. Myös Ve-
näjänsä talouden kehitys kokonaisuutena ja erityisesti Luoteis-Venäjänsä
kehitys ja pohjoisten energiavarojen hyödyntäminen Suomen kannalta
tärkeä tulevaisuuden kysymys.

Suomen poliittinen toimintaympäristö

Suomen tärkein poliittisen järjestelmän kansainvälinen toimintaym-
päristö on EU ja EMU. EU:n jäsenvaltiona Suomi on mukana laati-
massa unionitason linjauksia terrorismin vastaisessa sodassa. Toisaal-
ta Suomi joutuu myös kehittämään kahdenvälisiä suhteitaan suoraan
Yhdysvaltojen ja Venäjänsä kanssa.

Unioni on uudistamassa rakenteitaan ja laajentumassa itään. Suomen kannalta oleellista on erityisesti pienten valtioiden aseman ja vaikutusvallan kehittyminen unionin pyrkiessä uudistamaan rakenteitaan, kehittämään yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja laajentumaan itään.

Eri kulttuurien ja etnisten ryhmien vuorovaikutus tulee olemaan tärkeä yhteiskunnallinen teema lähivuosina. Suomalaisen väestön ikärakenteen kehitys kasvattaa tarvetta muualta tulleiden työntekijöiden määrään lisäämiseen Suomessa ja edellyttää kansainvälisen kanssakäymisen syventämistä edelleen yhteiskunnan eri tasoilla.

Suomen turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö

Venäjän, Yhdysvaltojen ja EU:n välisten suhteiden kehitys vaikuttaa merkittävästi Suomen kansainväliseen asemaan ja ulkopolitiikkaan. Turvallisuuspolitiikan kannalta erityisen keskeistä on EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehitys sekä Venäjän nykyisen länsisuuntauksen kestävyys ja Suomen lähialueiden kehitys. Kysymys Suomen suhteesta uudistuvaan ja laajentuvaan Natoon on yksi lähitulevaisuudessa suomalaista turvallisuuspoliittista keskustelua hallitseva teema.

Yhteistyön aika – Suomi paalupaikalla

Tiivistelmä: Terrorismin vastaisen sodan laajentuminen ja kansainvälisen ilmapiiirin yhtenäistyminen heijastuvat myös Suomeen, joka antaa EU:n mukana tukensa Irakin vastaisille kollektiivisille voimatoimille. Globaalin talouden elpyminen ja transatlanttisten suhteiden syventyminen tukee Suomen talouden kehitystä. Venäjän länsisuuntauksen ja taloudellisten uudistusten jatkuessa Venäjän merkitys kasvaa vientimarkkinana ja myös investointikohteena. Venäjän, EU:n ja Yhdysvaltojen yhteistyö vahvistuu ja Naton uudistuu ja laajentuu, mikä luo vakautta lähialueille sekä vaikuttaa Suomen asemaan ja turvallisuuspoliittisesta linjasta käytävään keskusteluun. Suomi on paalupaikalla yhteistyön ajan uusien mahdollisuuksien hyödyntämisessä.

Rajattomat mahdollisuudet

Tässä skenaariossa Suomen kansantalouden ja elinkeinoelämän kannalta näkymät ovat pidemmällä aikavälillä melko valoisat. Öljyn hinta tosin heittelee Yhdysvaltojen johtaman Irakin operaation johdosta. Lyhyen onnistuneen operaation jälkeen talous palaa vähitellen kasvurallalle myös EU:n alueella Yhdysvaltojen talouden toimiessa veturina. Yhdysvaltojen ja EU:n välisiin nykyisiin kauppakiistoihin löydetään ratkaisuja. Venäjän pohjoisten energiavarojen merkitys Euroopalle kasvaa. Venäjä jatkaa länsisuuntautunutta politiikkaansa ja panostaa merkittävästi taloudellisen kehityksen edistämiseen mm. lainsäädäntöään uudistamalla. Luoteis-Venäjän merkitys Suomen vientimarkkinana ja myös investointikohteena kasvaa Venäjän lupaavan talouskehityksen siivittämänä ja WTO-jäsenyyden toteutuessa. Suomalaisille kansainvälisesti kilpailukykyisille yrityksille avautuu monien uusien mahdollisuuksien aika.

EU-jäsenyyden voima

Suomen poliittisen järjestelmän ja päätöksenteon osalta vaikutukset ja haasteet ilmenevät pitkälti EU:n tasolla. Suomi on vakiinnuttanut asemansa ja osallistuu aktiivisesti EU:n uudistamiseen sekä unionin päätöksiin Yhdysvaltojen johtaman Irakin vastaisen operaation tukemisesta. Kotimaassa poliittisilla puolueilla on kuitenkin aluksi erilaisia painotuksia ja näkemyksiä operaation tarpeellisuudesta ja oikeutuksesta, mutta uudet terrori-iskut ja kansainvälisen rintaman yhte-

näistyminen lisäävät yksituumaisuutta myös Suomessa. Jatkossa globaalien kehitys- ja tasa-arvokysymysten painoarvo lisääntyy merkittävästi kun kansainvälisessä yhteistyössä pyritään ”terrorismin kasvualustan” kitkemiseen. Paineet Suomen osallistumiseen kansainväliseen humanitäärisen työhön ja esimerkiksi kehitysavun nostamiseen kasvavat.

Kohti liittoutumista

Myös turvallisuuspolitiikan saralla esiintyy uusia haasteita. Venäjän, EU:n ja Yhdysvaltojen välinen ”strateginen kumppanuus” kehittyy suotuisasti. Pohjois-Euroopan ja Suomen lähialueiden vakaus lisääntyy entisestään. Nato laajenee ja siitä muokataan jatkossa keskeistä terrorismin vastaisen sodan välinettä. EU:n kriisinhallintakykyä kehitetään läheisessä yhteydessä Natoon ja Yhdysvaltoihin. Kysymys Nato-jäsenyydestä tai liittoutumattomuudesta saa uutta sisältöä. Myös Suomen siviilikriisinhallinta- ja rauhanturva-toiminnassa korostuu kansainvälisen ”terrorismin kasvualustan” kitkeminen.

Terrorismin vastainen sota, kansainvälisen yhteistyön tiivistyminen ja Irakin operaatio vaikuttavat yhteiskunnassa käytävään keskusteluun Suomen kansainvälisestä ja turvallisuuspoliittisesta asemasta. Mielenpiteet polarisoituvat aluksi mutta onnistuneilla kollektiivisilla voimatoimilla on myönteinen vaikutus Suomen Nato-jäsenyyden kannatukseen.

Hegemonialismin aika – Suomi ristipaineissa

Tiivistelmä: Yhdysvaltojen ja EU:n väliset ulkopoliittiset jännitteet lisääntyvät. Paineet EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämiseen suurten valtioiden ehdoilla kasvavat. Pienten valtioiden asema on uhattuna. Talouden kasvu on hidasta ja näkymät heikentyviä. USA:n ja EU:n kauppakiistat jatkuvat heijastuen suomalaisen vientiteollisuuden näkymiin. Naton kehitystä vaikeuttaa liittokunnan yhtenäisyyttä repivät poliittiset erimielisyydet. Suomalaisen yleinen amerikkalaisvastaisuus kasvaa. Toisaalta Venäjän tiukentuva ulkopoliittikka lisää sekä sotilaallisen liittoutumisen kannatusta että perinteisen ”puolueettomuuden” kaipuuta. Suomi on hegemonialismin ajassa suurten valtioiden eriytyneiden intressien ristipaineissa.

Romahduksen vaara lisääntyy

Tässä skenaariossa Suomen kansantalouden ja elinkeinoelämän näkymät ovat synkät. Yhdysvaltojen talouden ongelmat ja ulkopoliitiikan aiheuttama epävarmuus vaikuttavat voimakkaasti maailman eri markkinoihin. Öljyn hinta nousee voimakkaasti Yhdysvaltojen toteuttaman Irakin operaation johdosta. Kaikki tämä vaikuttaa kielteisesti myös EU:n ja Suomeen talouden kehitykseen. EU:n ja Yhdysvaltojen välisen kauppapoliittisten riitojen ratkaisu ei etene poliittisten erimielisyyksien kärjistyessä, mikä osaltaan synkentää suomalaisen vientiteollisuuden näkymiä. Talouden kriisiytymisen, jopa romahduksen, uhka kasvaa.

Tasapainoilua jännitekentissä

Suomi joutuu osallistumaan EU:n yhteisiin linjauksiin ja kannanottoihin Yhdysvaltojen Irakin operaation ja sen muiden omachtoisten toimien osalta. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja itsenäisemmän sotilaallisen toimintakyvyn kehittämiseen esiintyy useissa suuremmissa jäsenvaltiossa uutta poliittista tahtoa. Pienten valtioiden asema vaikeutuu suurten jäsenvaltioiden pyrkiessä määrätietoisesti vahvistamaan toisaalta EU:n globaalia asemaa ja toisaalta omaa asemaansa unionissa. Suomen ja Yhdysvaltojen suhteiden kehittämiseen vaikuttaa kasvava amerikkalaisvastaisuus ja kritiikki Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa kohtaan. Suomen on siten ylläpidettävä ja kehitettävä omia suhteitaan Yhdysvaltoihin tilanteessa, jossa Suomi on

samanaikaisesti EU:n osana rakentamassa vastavoimaa Yhdysvalloille. Samalla Venäjän suhteet sekä Yhdysvaltoihin että Euroopan unioniin muuttuvat.

Vaikeat valinnat

Suomen turvallisuuspoliittiset haasteet muuttuvat. Venäjä tiukentaa näkemyksiään Yhdysvaltojen ulkopoliitikasta, mikä vaikuttaa suurvaltojen välillä käynnissä olevaan yleiseen turvallisuuspoliittiseen ja ennen kaikkea Naton uudistumisesta ja laajentumisesta koskevaan vuorovaikutukseen. Kiristyvässä kansainvälisessä tilanteessa Yhdysvallat pyrkii ensisijassa takaamaan oman turvallisuutensa ja kansalliset etunsa. EU:n suuret valtiot etsivät uusia yhteisiä linjauksiaan. Naton rooli kollektiivisen turvallisuuden tekijänä on tämän seurauksena aiempaa epäselvempi Yhdysvaltojen toimien aiheuttamien poliittisten erimielisyyksien repiessä liittokunnan yhtenäisyyttä. Tilanteet Suomen lähi-alueiden vakauden suhteen muuttuvat.

Suomalaisessa yhteiskunnassa yleinen kriittisyys Yhdysvaltoja kohtaan lisääntyy ja sen myötä myös Nato-vastaisuus kasvaa. Toisaalta Venäjän tiukentuva ulkopoliitikka lisää samalla sekä Nato-myönteisyyttä että perinteisen puolueettomuuden kaipuuta. Näkemykset polarisoituvat, mikä heijastuu selvästi myös puolueiden kantoihin ja yhteiskunnalliseen ilmapiiriin.

Globalisaation aika – Suomi hyvässä vauhdissa

Tiivistelmä: Maailmanpoliittinen tilanne rauhoittuu ja talouden globalisaatio jatkuu, mutta kehitys on epävakaista. Yhdysvaltojen hitaasti käynnistyvä talouden kasvu heijastuu vähitellen myös Eurooppaan. Yhdysvaltojen ja EU:n kauppapoliittisiin kiistoihin löydetään ratkaisuja, mutta hitaasti. Venäjä jatkaa länsisuuntautunutta politiikkaansa ja taloudellisia uudistuksiaan. Kilpailukyky korostuu ja suomalaisille yrityksille avautuu uusia mahdollisuuksia ja riskejä. Turvallisuuspoliittinen yhteistyö laajenee tilanteessa, jossa terrorismin vastaista sotaa käydään lähinnä ”pinnan alla” ja yritetään kiinnittää huomiota terrorismin kasvuun kitkemiseen. Suomi menestyi hyvin 1990-luvun aikana ja on, mikäli säilyttää kilpailukykynsä, hyvässä vauhdissa globalisaation ajan mahdollisuuksien uudelleen avautuessa.

Nopeat muutokset ja kasvavat riskit

Tässä skenaariossa Suomen talouselämän näkymät ovat kohtuullisen valoisaat, jos viimeisten vuosien globalisaation ajan hyvä kehitysvauhti onnistutaan säilyttämään. Terrorismin vastainen sota etenee menestyksekkäästi ilman valtioiden välisiä aseellisia selkkauksia ja välikohtauksia ja sen sama painoarvo vähenee hiljalleen Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten tyytyessä ”pahuuden akselin” taloudelliseen ja poliittiseen painostamiseen. Yhdysvaltojen vähitellen nopeutuvan talouden kasvun myötä myös muiden talousalueiden kasvu lähtee käyntiin. Yhdysvaltojen ja EU:n välisiin kauppapoliittisiin ongelmiin löydetään ratkaisuja. Öljyn hinta laskee kansainvälisen poliittisen tilanteen hiljalleen vakiintuessa. Venäjän taloudelliset uudistukset etenevät lupaavasti, ja Venäjän WTO-jäsenyys toteutuu. Mutta globaalin talouden kehitys kokonaisuutena on häiriöaltista ja epävakaista. Suomalaisille yrityksille avautuu globalisaation edetessä hyvät menestymisen mahdollisuudet, mikäli markkinoiden muutokset osataan hyödyntää ja niihin liittyvät monet uudet riskit hallitaan.

Uudistumiskyky ratkaisee

Terrorismin vastaisen sodan eteneminen ”pinnan alla” vähentää jännitteitä kansainvälisessä yhteisössä yleisesti sekä eri valtioiden välillä. Painopistettä pyritään siirtämään terrorismin ”kasvuun” kitkemiseen ja globaaleja tasa-arvo- ja köyhyyskysymyksiä korostetaan. Sekä

Yhdysvalloissa että EU:n piirissä päähuomio keskittyy kuitenkin vähitellen kasvavassa määrin talouden kasvun vauhdittamiseen, ja ennen kaikkea oman kilpailukyvyn vahvistamiseen ja siihen tarvittavien yritysten toimintaedellytysten parantamiseen ja muiden uudistusten toteuttamiseen. EU:n kehitys kokonaisuutena ja sen yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehitys jatkuu hitaasti. Yhteiskunnallisessa keskustelussa kiinnitetään jatkossa lisääntyvää huomiota markkinavetoisen globalisaation haitallisiin vaikutuksiin sekä globaaliin hallintaan ja sen kehittämistarpeisiin.

Laajenevaa yhteistyötä

Laajentuva Nato rakentaa rooliaan terrorismin vastaisessa taistelussa ja kehittää yhteistyötään Venäjän kanssa. Venäjän yhteistyö lännen ja erityisesti Yhdysvaltojen kanssa kehittyy suotuisasti. Suomen turvallisuuspoliittista linjaa ja Nato-jäsenyyttä koskevia keskusteluita käydään tilanteessa, jossa kansainvälinen poliittinen ilmapiiri on rauhoittunut ja lähialueiden kehitys vakaata. Suomi on mukana laajenevassa kansainvälisessä yhteistyössä ja keskittyy erityisesti kansallisten ja eurooppalaisten kriisinhallinta- ja rauhanturvavalmiuksien kehittämiseen.

Hajaannuksen aika – Suomi omin voimin

Tiivistelmä: Yhdysvaltain nykyisen hallinnon ulko- ja sisäpoliittiset vaikeudet lamaannuttavat sen toimintakykyä. Yhdysvaltojen talouden ongelmat heijastuvat nopeasti kasvavana epävarmuutena Eurooppaan ja Suomen talouteen. Useassa EU:n jäsenvaltiossa esiintyvien kansallismielisten painotusten johdosta EU:n toimintakyky heikkenee. Kansalliset selviytymisstrategiat korostuvat ja Suomen bilateraalisten suhteiden merkitys kasvaa. Kiristynyt kansainvälinen poliittinen tilanne ja Yhdysvaltojen ja Venäjän jännitteiset suhteet polarisoivat Suomen turvallisuuspoliittista keskustelua. Kulttuurisia vastakkainasetteluja esiintyy myös Suomessa. Suomi on eriytyvien kansallisten intressien ja hajaannuksen aikana entistä enemmän vain omien voimavarojensa varassa.

Lisääntyvää epävarmuutta

Tässä skenaariossa Suomen talouden ja elinkeinoelämän näkymät heikkenevät selvästi. Kansainvälinen poliittinen tilanne kiristyy Israelin ja palestiinalaisten konfliktin eskaloitumisen ja monissa arabivaltioissa tapahtuvien poliittisten muutosten myötä. Öljyn hinta nousee. Globaalin talouden näkymät synkkenevät selvästi Yhdysvaltojen yksityisen kulutuksen ja investointien tason supistuessa edelleen. Yhdysvaltojen talousnäkömien heikentymisen myötä myös EU:n kuluttajien ja yritysten varovaisuus lisääntyy. Epävarmuuden lisääntymien heijastuu nopeasti Suomen vientiteollisuuteen ja kansantalouteen kokonaisuutena.

Bilateraalisuuden paluu

Suomalaisen poliittisen järjestelmän suurena haasteena on kansallisen strategian erityisesti EU-strategian uudistaminen tilanteessa, jossa suurten jäsenvaltioiden kansallismieliset painotukset korostuvat ja unionin kehitys polkee paikallaan. Kansainvälinen poliittinen ilmapiiri kiristyy ja kansainvälisten järjestöjen toiminta vaikeutuu. Suomen bilateraalisten suhteiden merkitys kasvaa. Kansallismieliset äänenpainot lisääntyvät politiikassa ja Suomessakin esiintyy uudenlaisia kulttuurisia vastakkainasetteluja heijastumana kiristyneestä maailmanpoliittisesta tilanteesta. Tämä herättää laajan keskustelun maahanmuuttopolitiikan haasteista väestörakenteen ikääntyessä ja ulkomaisen työvoiman tarpeen kasvaessa.

Eriytyvät näkemykset

Suomen turvallisuuspoliittinen ympäristö muuttuu vaikeammaksi. Yhdysvaltojen ja Venäjän välillä esiintyy kasvavia näkemyseroja Venäjän pyrkiessä nostamaan omaa profiiliaan. Tämä vaikuttaa Pohjois-Euroopan turvallisuuspoliittisiin asetelmiin ja estää Naton laajentumisen Baltiaan. Israelin ja palestiinalaisten eskaloitua konflikti ja yleisemminkin kiristynyt kansainvälinen poliittinen tilanne lisää keskustelua Naton kollektiivisen turvallisuuden merkityksestä ja Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä. Yhteiskunnassa näkemykset kuitenkin eriytyvät Nato-jäsenyyden suhteen entisestään jäsenyyden kannattajien sekä liittoutumattomuuden ja perinteisen puolueettomuuden kannattajien välillä.

Alla olevassa taulukossa esitetään yhteenveto skenaarioiden luomista haasteista.

Skenaarioiden luomat haasteet

	Yhteistyön aika	Hegemonialismin aika	Globalisaation aika	Hajaannuksen aika
Suomen tilanne	Suomi paalupaikalla	Suomi ristipaikneissa	Suomi vauhdissa	Suomi omin voimin
Taloudellinen toimintaympäristö	Rajattomat mahdollisuudet	Romahduksen vaara lisääntyy	Nopeat muutokset ja kasvavat riskit	Lisääntyvää epävarmuutta
Poliittinen toimintaympäristö	EU-jäsenyyden voima	Tasapainoilua jännitekentissä	Uudistumiskyky ratkaisee	Bilateraalisuuden paluu
Turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö	Kohti liittoutumista	Vaikeat valinnat	Laajenevaa yhteistyötä	Eriytyvät näkemykset

8 KÄÄNNEKOHTA VAI POIKKEAMA?

Vaikka syyskuun terrori-iskujen vaikutukset Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaan ja se myötä maailmanpolitiikkaan ovat olleet merkittäviä, on vielä liian aikaista sanoa, kuinka pysyvistä muutoksista on kyse. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ulkopoliittinen linja sellaisena kuin presidentti Bush toi sen esiin tärkeänä ideologisena linjapuheena pidetyssä ”State of the Union” -puheessaan on jo kevään 2002 mittaan kärsinyt kolauksia. Israelin ja palestiinalaisten konflikti on osoittanut, etteivät mustavalkoiset määrittelyt hyvästä ja pahasta istu kovinkaan hyvin maailman johtavan suurvallan ulkopoliittisen toiminnan ohjenuoraksi. Yhdysvallat on, ainakin ulkopoliittisessa retorikassaan, voimakkaasti sitoutunut Irakin operaatioonsa eli Saddam Husseinin hallinnon kaatamiseen, mutta ei ole saanut toistaiseksi laajempaa kansainvälistä hyväksyntää hankkeelle.

Yhdysvaltojen ulkopoliittisten linjausten merkitys on joka tapauksessa suuri koko kansainväliselle järjestelmälle. Muutos 1990-luvulla vallinneesta presidentti Clintonin edustamasta idealistisesta ”liberaalista internationalismista” presidentti Bushin nykyhallinnon edustamaan reaali poliittiseen ”ideologiseen republikanismiin” vaikuttaa nopealta ja suurelta. Kuinka syvällisesti nämä linjaukset ovat perustuneet Yhdysvaltojen kansalaismielipiteeseen ja onko siinä tapahtunut todella näin merkittävä muutos, näin nopeasti ja onko se pysyvä? Jääkö nykyhallinnon linja vain hetkelliseksi poikkeamaksi ”liberaalin internationalismin” tieltä, vai onko käsillä nyt todellinen ja kauaskantoisen paradigman muutos kansainvälisissä suhteissa ja maailmanpolitiikassa?⁴

Maailmanpolitiikan muutosten lisäksi 90-luvun suuri trendi eli teknologia- ja markkinavetoinen globalisaatio muuttaa sekin muotoaan. Yhä dynaamisemmat ja globaalimmat markkinat aikaansaavat myös poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia ja ekologisia ongelmia, jotka lisäävät globalisaatiokriittisiä äänenpainoja ja kasvattavat poliittisen hallinnon vaatimuksia. Globalisaation vuoksi ei ole enää mahdollista ajatella, etteikö etäisilläkin poliittisilla konflikteilla tai taloudellisilla kriiseillä voisi olla vaikutuksia Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan.

⁴ Visuri, Pekka, Maailmanpolitiikan muutos ja Suomi. EVA 2002.

Maailmanpolitiikka ja globaali talous kietoutuvat yhteen monilla ehkä aivan uusillakin tavoilla. Tämä pakottaa meidät tarkastelemaan globaalia toimintaympäristöämme ja omaa tilannettamme monipuolisesti ja ennakkoluulottomasti, että entistä paremmin ymmärtäisimme omaa aikaamme ja käsittäisimme mitä meidän on tehtävä. Vanhan järjestyksen murroksessa Suomi ajautui syvään taloudelliseen kriisiin, mutta onnistui suhteellisen nopeasti löytämään uuteen aikaan soveltuvat menestyksen eväät. Onko globaali toimintaympäristömme nyt vastaavanlaisessa murroksessa? Jos on, niin onko meillä riittävää muutosvalmiutta vai onko meidän jälleen ajauduttava syvään kriisiin ennen kun onnistumme uudelleenorientoitumaan?

EVAn valtuuskunnan jäsenet vuonna 2002

Puheenjohtaja

vuorineuvos Georg Ehrnrooth

Varapuheenjohtajat

vuorineuvos Matti Honkala
puheenjohtaja Esa Härmälä
varatoimitusjohtaja Kari Jordan
pääjohtaja Asmo Kalpala
vuorineuvos Heikki Pentti

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto

puheenjohtaja Esa Härmälä

Palvelutyönantajat

hallituksen puheenjohtaja Henry Fagerström
vuorineuvos Matti Honkala
pääjohtaja Jere Lahti
toimitusjohtaja Matti Lehti
vuorineuvos Keijo Suila
ministeri Antti Tanskanen

Pellervo-Seura

maanviljelysneuvos Marcus H. Borgström

Suomen Pankkiyhdistys

varatoimitusjohtaja Kari Jordan
ministeri Vesa Vainio

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto

toimitusjohtaja Eero Heliövaara
pääjohtaja Asmo Kalpala

Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto

toimitusjohtaja Matti Alahuhta
vuorineuvos Georg Ehrnrooth
vuorineuvos Stig Gustavson
vuorineuvos Jyrki Juusela
vuorineuvos Heikki Pentti
pääjohtaja Tauno Pihlava
pääjohtaja Juha Rantanen
toimitusjohtaja Pekka Sairanen
ministeri Christoffer Taxell

EVAn työvaliokunnan jäsenet vuonna 2002

Työvaliokunnan puheenjohtaja

valtuuskunnan puheenjohtaja vuorineuvos
Georg Ehrnrooth

Työvaliokunnan jäsenet:

EVA

toimitusjohtaja Pentti Vartia

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto

toiminnanjohtaja Paavo Mäkinen

Palvelutyönantajat

toimitusjohtaja Arto Ojala

Pellervo-Seura

toimitusjohtaja Samuli Skurnik

Suomen Pankkiyhdistys

lakiasiaintoiminnanjohtaja Kari Suominen

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto

toimitusjohtaja Esko Kivisaari

Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto

toimitusjohtaja Jukka Koivisto
toimitusjohtaja Johannes Koroma
toimitusjohtaja Timo Poranen

EVAn toimisto

Yrjönkatu 13A
00120 Helsinki
Puhelin (09) 6869 200
Telefax (09) 608 713
Sähköposti postmaster@eva.fi
Internet www.eva.fi

toimitusjohtaja Pentti Vartia
johtaja Risto E. J. Penttilä
sihteeri Sirkku Suominen
asiamies Kai Torvi